

Édes Anyanyelvünk

XXII. ÉVFOLYAM 2. SZÁM

2000. ÁPRILIS

ÁRA: 90 FORINT

A TARTALOMBÓL:

V. Raisz Rózsa:
Száz éve született
Márai Sándor

Hajdu Ferenc:
Vonzatok
és választások

Studinger András:
„Szigorúan ellenőrzött
mondatok”

Balázs Géza:
Eltekintettek
a tekintetében-től

Timár György:
Mefogtam a grabancát

Peer-Poros Gizella:
Kétnyelvűségre nevelve

Láng Miklós:
Áldott állapot

És:
új szavak, rejtvények,
nyelvi mozaik

A Nemzeti Kulturális Örökség Minisztériumának és az Anyanyelvpolók Szövetségének anyanyelvi pályázata civil szervezetek és magánszemélyek részére

A Nemzeti Kulturális Örökség Minisztériuma az Anyanyelvpolók Szövetségével együttműködve pályázatot hirdet a magyar nyelv értekeinek feltárására, megóvására és gyarapítására. A pályázat célja anyanyelvi kultúránk fejlesztése nemzeti önazonosságunk megőrzése érdekében, ami európai integrációnk időszakában nemzeti létünk megszilárdításának nélkülözhetetlen előfeltétele.

A pályázaton társadalmi szervezetek, szövetségek, társaságok, nyelvművelői körök, alapítványok és magánszemélyek, valamint ugyanilyen jellegű határon túli magyar szervezetek és magánszemélyek vehetnek részt. A jelen pályázat kedvezményezettjeinek körébe intézmények (pl. oktatási vagy egyéb intézmények) nem tartoznak.

A pályázati felhívásra a következő tárgykörökben lehet pályamunkákat benyújtani:

1. **Nyelvi illem – nagyszüleink kiskorában.** E pályamunkában feltárandó a ma 65 éven felüli személyek visszaemlékezései alapján:

a) hogyan beszéltek gyermekként, a háború előtti időkből szüleikkel, más felnőttekkel (közele és távolabbi rokonokkal, szomszédokkal, ismerősökkel), tekintélyesebb környékbeliekkel, hivatalban levőkkel (jegyzővel, bíróval, pappal, tanítóval); a felnőtt korosztály fiatalabb tagjaival (legényekkel, férjhez menő lányokkal); gyermektársaikkal (fiúk leányokkal és viszont); fiúk, illetőleg lányok egymással, gyomoni-társadalmi különbségekre való tekintettel vagy tekintet nélkül);

b) hogyan beszéltek a különböző felnőtt korosztályok tagjai egymással és a náluk fiatalabb, illetőleg náluk idősebb korosztályok tagjaival?

Különös figyelmet igényelnek a köszönési és megszólítási formák; a tegezés-tegeződés és magázás-magázódás társadalmilag megszabott lehetőségei; a tiszteletadási formák használatának elvárása, elmulasztásuk esetén számonkérés. Kik és milyen helyzetben használ(hat)tak durva vagy éppen trágár szavakat, kikkel szemben, kiknek a füle hallatára; és a közösség szabta határok átlépésének volt-e és mi volt a társadalmi következménye?

Tanácsos minél több adatközlőtől tájékozódni. Az anyaggyűjtésbe a nagyszülőknél kívül természetesen bevonhatók a 65 éven felüli korosztálynak más tagjai is; kedvező anyaggyűjtő hely lehet egy-egy nyugdíjasklub, idősek otthona stb.

Az adatközlők neve, ha kéri, mellőzhető; de életkoruk, (korábbi, eredeti) lakóhelyük s néhány fontos megjegyzés – pl. arról, hogy milyen családban, környezetben nőttek fel – szerepeljen az adatokhoz fűzött jegyzetekben.

A pályázaton bármely korosztály tagjai részt vehetnek; saját visszaemlékezésükkel a 65 éven felüli személyek is. A fiataloknak (tanulóknak) tanácsos pályázatukat kisebb munkaközösségekben elkészíteniük. Az adatoknak mindenképpen „nagyszüleink nemzedékétől”, tehát 65 év fölötti személyektől kell származniuk.

2. **Mondóka-gyűjtemény.** A mondókák többé-kevésbé kötött, ritmikus szövegek, amelyek gyakran gyermekekkel kapcsolatosak. Tematikájuk rendkívül széteágzó. Az altatóktól (Tente baba, tente stb.) a számsorolókig (Egy – megérett a meggy stb.) számos fajtájuk van, s szinte mindegyikre már rendkívül sok összegyűjtött példát őriz a szakirodalom. Éppen ezért a mondókapályázatra nem tetszőleges témájú vagy vegyes műfajú gyűjtemények beküldését várjuk, hanem olyanokét, amelyeknek tárgya a következő:

A) **Névcsőfólió, esetleg névdicséző mondókák gyűjteménye** (pl. Gyuszi, olyan, mint a nyuszi; Borka, Borka, sós uborka);

(folytatás a 13. oldalon)

Tisztelt Szerkesztőség!

Végére járunk lassan ennek az évnek is, közeleg az újabb, s ha nem is fordul még a század, az ezred, a felbukkanó kettes kissé rendhagyóvá teszi ezt az esztendőújulást.

Ezekben a napokban a napilapszerkesztés mókuskerekében is talál-lop magának mindenki néhány pillanatot, hogy visszagondolhasson az eltelt hónapokra, és tervezhesse az eljövöket. Jómagam a nagyváradi Bihari Napló szerkesztőségében készítgetem számvevőtevémet, és amikor törleszteni való adósságaim kerültek sorra, az elsők között Önökre gondoltam. Immár több éve megörököltem Dénes László volt kollégánktól lapunk Anyanyelv rovatát, és azóta igyekszem a tölem telhető legjobbat nyújtani át kéthetente az olvasónak. Hogy a szándék és az eredmény nem mindig fedí egymást, azt én tudom legjobban, de hiszem, hogy közösségünknek mégiscsak hasznára vannak a megjelenő írások. Ahol az önazonosság megőrzésének, ha nem is egyedüli, de legfontosabb biztosítéka az anyanyelvhez való ragaszkodás, ott nyelvünk féltése, óvása több mint feladat: kötelesség. Ennek teljesítésében nagy segítséget jelent, hogy oly régóta rendszeresen kézhez kapom folyóiratukat. A benne megjelent írások jó részét – természetesen a forrás megjelölésével – továbbítottam a BN olvasóinak, és ha a szerzőknek és a Szerkesztőségnek nincs ellenvetése, szívesen tenném ezt a továbbiakban is.

El kell mondanom azt is, hogy a napi munkánk során felmerülő kérdésekre sokszor az Édes Anyanyelvünk hasábjain találunk választ. (Nemrégiben éppen a sokadik kézikönyvet toltam félre csalódottan, amikor megérkezett postán a lap legfrissebb száma, és mint-ha csak nekem szólna, benne volt a válasz kérdésemre...)

Fogadják hát köszönetünket a lapért, és ami még fontosabb: munkájukért. Töretlen erőt, kitartást és hitet kívánok hozzá, mert hiszem, hogy nélküle mindannyian szegényebbek lennének valamivel.

A BN szerkesztősége és a magam nevében békés karácsonyt, keserűségek mentes, jókban gazdag, örömteli új esztendőt kívánok mindannyiuknak.

Nagyvárad, 1999. december 15-én

Tisztelettel

Wagner Csilla

helyettes főszerkesztő,
az Anyanyelv rovat szerkesztője

Az Édes Anyanyelvünk szerkesztősége ezúton köszöni meg a levél írójától – és sok más olvasónktól is – kapott jókívánságokat. **A szerk.**

TARTALOM

Az NKÖM és az ASZ pályázata	1
Tisztelt Szerkesztőség!	2
V. Raisz Rózsa: Száz éve született Márai Sándor	3
Hajdu Ferenc: Vonatok és választások	4
Kemény Gábor: Nyelvi mozaik	5
Studinger András: „Szigorúan ellenőrzött mondatok”	6
Balázs Géza: Eltekintettek a <i>tekintetében</i> -től	7
Berényi Zsuzsanna Ágnes: Kincskeresés Széken	8
Zimányi Árpád: Az idegen szavak helyesírásáról	9
Gelencsér Gézáné: Újra a „szelektív helyesírás”-ról	9
Fábián Pál: Megjegyzések Gelencsér Gézáné írásához	9
Timár György: Megfogtam a grabancát	10
Graf Rezső: Itt a Privát Zöld szám!	10
Láng Miklós: Áldott állapot	11
Zilahy Lajos: Kutakodik, kutakodás	11
Mészáros András: A zárt <i>ë</i> megőrzése nem helyesírási kérdés!	12
Móricz Kálmán: Miről szól?	12
Gyárfás Endre: Hölgyek, urak	13
Dóra Zoltán: Urak, elvtársak	13
Peer-Poros Gizella: Kétnyelvűségre nevelve	14
Maróti István: „Nem kellene mumust csinálni a nyelvtan tanításából...”	15
Wacha Balázs: Anyanyelv, világnyelv – Bábel?	16
Bozsi Gabriella: Helyesírás – felsőfokon	17
B. G.: Címiszavak az új értelmező szótárhoz	17
Hírek	17
Pontozó	18
Keresztrejtvény	19
Pásztor Emil: InterCity és InterPici	19
Nyelvész-leletek, nyelv-észletek	20

ÉDES ANYANYELVÜNK

Az Anyanyelvápolók Szövetségének évente ötször – februárban, áprilisban, júniusban, októberben és decemberben – megjelenő folyóirata

Megjelenik

a Magyar Tudományos Akadémia Magyar Nyelvi Bizottságának és a Magyar Nyelvtudományi Társaságnak a támogatásával.

Kiadja:

az Anyanyelvápolók Szövetsége

Felelős szerkesztő és kiadó:

Grétsy László

A szerkesztőség tagjai:

Balázs Géza
Kemény Gábor
Maróti István

A szerkesztőség címe:

1075 Budapest, Kazinczy u. 23–27.
Telefon: 352–8981

Postacím:

1364 Budapest, Pf. 122.

A lap a Világhálón is olvasható:
http://www.lib.jgyft.u-szeged.hu/edes_anyanyelvunk/

Terjeszti:

a Magyar Posta Rt. LHI,
a Bp.-i HIRKER Rt.,
az NH Rt., a Könyvtárellátó Kht.
és több más terjesztő.

Előfizethető

bármelyik hírlapkézbesítő hivatalban,
valamint közvetlenül vagy
postautalványon a Magyar Posta Rt.
Levél- és Hírlapüzletági
Igazgatóságán (LHI), amelynek címe:
1846 Budapest, VIII., Csokonai u. 6.
(Kérésre az iroda postautalványt küld!)
Példányonkénti ár: 90 Ft.
Éves előfizetési díj: 450 Ft.
Az Anyanyelvápolók Szövetségének
tagjai a lapot a tagdíj fejében
illetménylapként kapják.
Belépési nyilatkozat és csekk kérhető:
Anyanyelvápolók Szövetsége,
1126 Budapest, Szoboszlai u. 2–4.

Az Édes Anyanyelvünk
szerkesztőbizottsága:

Balázs Géza
Bencédy József
Deme László
(a szerkesztőbizottság elnöke)
Fábián Pál
Grétsy László
Kemény Gábor
Maróti István

Lapunk kiadását a
József Attila Kulturális és
Szociális Alapítvány,
a Nemzeti Kulturális Alap,
az Oktatási Minisztérium
és a Soros Alapítvány segíti.

ISSN 0139-0457

Nyomdai munkák:

CERBERUS Kft.
1054 Budapest, Kálmán I. u. 23.
Telefon: 332–3511
Felelős vezető: Schmidt Gábor

„Élni kell az anyanyelvben, végzetes kötöttségben”

Száz éve született Márai Sándor

Márai Sándor hosszú életének nagyobb részét külföldön élte le. Egyetemi tanulmányokat folytatott Németországban, majd Párizsban élt több újság tudósítójaként. Onnan hat év után tért haza. Termékeny és sikeres itthoni évek következtek. 1948-tól élete végéig, 1989-ig politikai emigrációban élt: hosszú ideig – megszakítással – Olaszországban (Nápolyban, Salernóban), később végleg az Egyesült Államokban telepedett le. Állandóan és sokat olvasott, több nyelven; szinte páratlan volt a kortárs világirodalomban való tájékozottsága, mégis úgy vélte, nem alkothat hiteles ítéletet az olyan művekről, amelyeket nem magyarul írtak. Naplóiban visszavisszatérően kifejtette: olvasni, beszélni lehet idegen nyelven, de írni, alkotni nem; „az anyanyelv elemi szükség egy író számára. Az anyanyelv légkörében gondolkozni, írni: az író számára a szellemi létfeltételek egyike. Az anyanyelvet idegenben, ízes épességében nehéz megőrizni. Élni kell az anyanyelvben, végzetes kötöttségben” (Napló 1968–1975. 286–7). Ennek érdekében naponta olvasta a magyar írók műveit, Jókait, Babitsot, Kosztolányit, Krúdyt – és mindenekelőtt Arany Jánost.

Ebben a rövid írásban itthon és külföldön írt naplóinak, cikk- és esszégyűjteményének, néhány szépirodalmi művének azokra a megjegyzéseire reflektálok, amelyek nyelvvelő nézeteit árulják el. A nyelvek különbözőségét több alkalommal helyesírásuk jellegzetes hangjelölési gyakorlatának eltéréseivel szimbolizálta. Halotti beszéd című versének ez a sora szállóigévé vált: „és nevedről le hull az ékezet”. San Gennaro vére című regényében az emigráncsorsot jeleníti meg. Az idegen hivatalnok is észreveszi a fájó valóságot: a személyiség elvesztésének érzését. „Különösek ezek az emberek – mondta. Mind ragaszkodnak az ékezethez. [...] Úgy látszik, már nincsen semmijük, s egy napon feleszmélnek, hogy ékezet nélkül nem egészen azok a világban, mint voltak régebben, amikor még ékezetük volt” (San Gennaro vére 126). „Egy napon megértik, hogy már nincs nevük sem... ékezettel vagy ékezet nélkül, de nincs többé saját nevük” (uo. 133).

A klasszikus magyar irodalomnak napi rendszerességgel való olvasásán kívül egyebet is tett anyanyelvének tökéletes birtoklásáért és megtartásáért. „Magyarul írj, ne magyarosan” – vallotta (Napló 1976–1983. 33), tudta: „Az én dolgom, hogy összeillesszem az alany, állítmány segítségével a fogalmakat – akkor is, vagy éppen akkor, ha összedől a világ” (Napló 1943–1944. 57). Fontosnak tartotta a nyelvvelő: Kosztolányinak a nyelvről írott könyvét egyetértve ol-

vasta, felismerte az író szándékát, megértette aggályait (Napló 1945–1946. 49). Példaként állította a magyar olvasóközönség elé a francia mintát, a magas szintű nyelvvelő tisztet. „Az Akadémia a változatlanság szigete maradt Párizsban, hús tagja ma is cikket ír a lapokba a helyesírás fontosságáról” (Vasárnapi Krónika 205); „Vigyáz, hogy a helyesírás alapfogalmairól ne feledkezzenek meg a korszerű fogalmazványok gyakran izgatott szerzői, az idegen szavakat pontosan használják azok, akik eredeti értelmüktől ellentétes fogalmakat óhajtanak idősebb buzgalomban megjelölni velük, vigyáz a kifejezés, a fogalmazás, a fogalomalkotás, tehát az emberi együttélés magasrendű feladatainak tisztaságára” (Vasárnapi krónika 206). Márai számára a kommunikáció nyelvi kifejezést jelentett; sajnálta, hogy a nyelvi szépség eltűnik „az ábracivilizációban és a technikai zsargon ideogramjaiban” (Napló 1976–1983. 56).

Márai Sándor
(1900. ápr. 11–1989. febr. 21.)

Márai stílusának legszembevetőbb sajátja eredeti, egyéni mondatszerkesztése. „Az »írás«. A tömondat sűrített energiája. A körmondat csillogó tűzijátéka” – vallotta (Napló 1968–1975. 290). A mondat, a mondatszerkesztés, a retorikai alakzatok és a szójelentés finomságai iránti érzékenysége elvezeti az írásjelek fontosságának felismeréséhez: „a három pont, a gondolatjel, a pontosvessző és a többi: hangulati, sőt értelmi következményekkel jár, mint a zenében a kontra-punkt [...] Egy pontosvessző távlatba állítja és élesen elhatárolja azt, ami a központoszási jel nélkül elmosódott, szétfolyó általánosság marad. Az írás nemcsak eszmei kifejezés, hanem helyezési technika is” (Napló 1968–75. 137). A fenti idézet jellegzetesen márais: konkrét tényből, megállapításból kiindulva jut el számára igen lényeges, szentenciózus kijelentéshez, mely ezúttal – mint oly sokszor – az írásról szól.

A Naplók legtöbb nyelvi vonatkozású feljegyzésének a szó a témája. Az egynyelvű magyar szótárak mindvégig kézikönyvei voltak Márainak, mind az írás, mind az olvasás tevékenységéhez állandóan használta őket; erős elhatározása volt a legpontosabb kifejezés, anyanyelvének emigrációs élete alatt is tökéletes használata. Saját magát is figyelmeztette a következő naplójegyzéssel: „Vigyázni arra, hogy ne takarítsuk meg soha – kényelemből, tunyaságból – azt a kis mozdulatot, aminek árán megtudhatunk egy szótárból, lexikonból valamit, amit éppen nem tudunk” (Ami a Naplóból kimaradt 1945–1946. 299).

Márai nyelvvelő megállapításai komolyak és helytállóak. Bár az autóbust írásában élete végéig *társaskocsi* szóval említi, és a pineát *ernyősfenyő*-nek hívja, tudja, hogy az „idegen tápanyag”, a jövevényszó gazdagítja a nyelvet: „Mert nemcsak óvni, gyomlálni, tisztogatni kellett a gyönyörű, magányos magyar nyelvet, hanem olvasás közben fel kellett tölteni más nyelvek ingerével. [...] Vitaminozni kellett a nyelvet, amely még mindig, ezer év európai nyelvgyakorlat után is szomjasan szívta magába az idegen táplálékot” (Föld, föld 107).

Nagyra értékeli a ritka, érdekes, főként pedig a fogalmakat pontosan jelölő szavakat, és idegenkedik a szókészlet vulgáris és argotikus elemeitől. Ez az ellenézés nem sznobizmusból fakad, hanem a művelt polgár világszemléletéből. A technikai forradalom, a „szuperindusztriális világ” néhány évtized alatt azt hozta, hogy „emberszabású embereket nevelni [...] majdnem lehetetlen”. – „Emberből szaki lett, haver (Napló 1968–1975. 108). Márai a 40-es években – tartós itthonléte idején – megfigyelte: „köznapi társalgásunk suta, nyegle, üres, szegény” – „szalonjainkban [...] moslék-argot-t beszélnek” (Napló 1943–1944. 98–99). Évtizedekkel később azonban, mikor már régen nem hallott hazai magyar spontán beszédet, Bécsben a Grabenen, a haza érzékenyítő földrajzi közelségében „a messziről jött magyar könnyezi” a régen hallott „pesti tájszavakat”: „Apuskám, adják ide a *dohányt*, a többi nekem *simon*” (Napló 1968–1975. 152).

Ebben az írásban Márai Sándor nyelvi műveltségének, nyelvvelő szemléletének néhány vonásáról idéztem fel tényeket, adatokat. Nem szóltam a stílushoz, stilsztikához, írói nyelvhez kapcsolódó megjegyzéseiről, valamint a magyar nyelvhez való érzelmi kötődésének számtalan megnyilatkozásáról. Ezek is megérdemelnék a bővebb taglalást.

V. Raisz Rózsa

Goethe regényének magyarul ismert címével játszadoxva azt a megfigyelésemet szeretném publikálni, hogy a sajtóban és az elektronikus médiában egyre gyakoribb az állítmányokhoz vagy határozókhoz kapcsolódó szó ragjának vagy a kapcsolódó névutónak, azaz a vonzatnak furcsa, rossz megválasztása, esetenként pedig a nyelvünkben használatos többféle, de más-más jelentésárnyalatot hordozó vonzat helyett mindig ugyanannak az egynek a használata. A nyilvánosság előtt szóban vagy írásban megszólalók nyelvi kritikája és önkritikája hallatlanul gyenge, majmolókészsgük viszont nagyon is erős, ezért biztosak lehetünk abban, hogy egy-egy rossz példa napok alatt divattá válik, és a helyes, árnyalt kifejezés a láncreakció sebességével szorul ki a használatból. Észleleteim a már elterjedt jelenségekre vonatkoznak, ezért talán mellőzhető a lelőhelyek pontos megadása. Példáim gyakran és sok helyen olvashatók, illetve hallhatók.

1. Úgy látszik, 1999-es évünk súlyos természeti csapásokkal, katasztrófákkal terhes. Ezért a károsult szerencsétlen emberek segítségére szorultak és szorulnak. Ezzel kapcsolatban számtalan hír, felhívás és hirdetés jelenik meg. Ezekben figyeltem fel arra, hogy a *segít* igéhez mindig a *-nak*, *-nek* ragos részeshatározó esetet kapcsolják. Érzésem szerint ez rossz választás. *Segíteni* nemcsak valakinek lehet, hanem valakit és valakin is. A három közül a *-t* ragos tárgyestét érzem jónak a természeti csapás által sújtottak megsegítésének a kifejezésére. Irodalmi példám József Attilának „testvér, *segítsd a lebukottakat*” mondata, amely politikailag lehet ugyan időszerűtlen, nyelvvelhesség szempontból ma is példás. Az árvíz sújtotta családokat teljes életvitelük folytatásához kell segítenünk pénzzel, építőanyaggal, ruhával, gyógyszerrel stb. úgy, hogy eközben lehetőleg ők maguk is minden tőlük telhetőt megtegyenek helyzetük megjavításáért.

Valakinek (részeshatározó) akkor segítek, ha egy részfeladat elvégzésében segítem az illetőt, pl. a gyereket egy számtanpélda megoldásában, a vak embert az úttesten való átkelésben, az elakadt autóst elromlott járművének indításában stb. Viszont valakin segíthetünk (ez képes helyhatározó), ha egyszer, egy tettünkkel, pl. adománnyal, kölcsönrel, ideiglenes lakáslehetőséggel, állászerzéssel segítjük az illetőt életének egy nagyobb nehézségén.

2. A *miatt* névutó kizárólagos használatával az ok- és célhatározókat összezaggyválják, és mondataikat neveltségessé teszik a hivataloskodó megszólalók. A népnyelvből ismerjük a *végett* névutó használatát okhatározó esetben a *miatt* helyett. Az én fülemben ez kedvesen színezi a tájnyelven megszólaló ember beszédét, de azt is mutatja, hogy az illető nem beszéddel és írással keresi a kényerét. De miről tanúskodik vagy árulkodik az ellenkező hiba? Az újság írja, a rádió mondja, a televízió mutatja, hogy valakik valahol, valami *miatt* tüntetnek,

sztrájkolnak, fellépnek és fölszólalnak. Nem is olyan régen a nyelvvelők még az idegenszerű *érdekben* célhatározó szó ellen küzdöttek, s érveltek a *végett*, a *céljából* és az *-ért* mellett. Ma, ha nem is nyelvi, de legalább gondolati tisztaságot védve már annak is örülhetnénk, ha valaminek az *érdekben* tüntetnének, sztrájkolnának, lépnének fel, szólalnának fel az emberek (a hírekben). Persze, nyelvilag még helyesebb, ha valamiért vagy valami *végett* tennék ugyanezt. Magának a *miatt* okhatározó névutónak is vannak árnyalatokat kifejező szinonimái. A kirándulás elmaradhat a rossz idő *miatt*, de sem kirándulni, sem úszni, sem csónakázni nem a jó idő *miatt* megyünk, legfeljebb a jó idő *hála*. Nem ártana, ha az időjárás-jelentések fogalmazói is tudatában lennének ennek.

3. A sportriporterek és -újságírók ifjúkorom idején sokat tettek szaknyelvük megmagyarosításáért. A fiatal és a középkorú nemzedékek már nem is hallottak a futball olyan szereplőiről, mint a *center*, a *half* és a *bekk*, és olyan eseményekről, mint a *taccs*, az *ofszájd*, a *fault* és a *korner*, csakis az ezeket kiszorító magyar szavakat ismerik. (Megmaradt a *gól* és – a *labdarúgás*-sal váltakozva – maga a *futball* szó.) Ezzel szemben a mai sportkommunikátoroknak csak olyan közhelyeket köszönhetünk (?), mint a *közbeavatkozik*, a „*zsinórban* a harmadik gól” (persze nem magyar játékos rúgja), vagy „a kiállítás *sorsára jutott*” (ez lehet magyar is). Most azonban egy olyan vonzatot teszek szóvá, amely egyben általános kortünet is, az eldurvulás és elüzettesedés árulkodó jele. Ez pedig az *ellen* névutó egyedüli és kizárólagos használata. A hajdani sporttársak előbb vetélytársak lettek, utóbb ellenfelek, ma pedig már ellenségek.

Papp Laci, legalábbis amatőr korában, még valakivel öklözött vagy mérkőzött, ma már az öklözön, a birkózón, a vívón kívül a sakkozó, a teniszező, a futó, az ugró, a dobó, az úszó is csak valakik *ellen* tud sportolni, nem beszélve a focistákról és más

labdajátékosokról. Ez utóbbiak talán már saját klubtársaik ellen is sportolnak, ha ettől függ a beválogatásuk vagy a fizetségük. Már csak azt az időt várom, amikor a tornász valaki *ellen* ugorja a „cukaharát”, a műkorcsolyázó a „tripla rittbergert”. Persze, ez már ma is így történik, csak a sporttudósító nyelve maradt még el az élettől. Azt is tudjuk, hogy a szurkolótáborok „kemény magja” már nem a kedvenc csapataért megy a stadionba vagy melléje, hanem...

4. Vannak óvatos, illetve túl óvatos emberek, akik nadrágjukat derékszíjjal is, nadrágtartóval is felszerelik, nehogy véletlenül elveszítsék. Ilyen óvatoskodók azok a fogalmazók, akik a megengedő kötőszóval (*bár*, *noha*, *ugyan* és a többi) ellátott mellékmondat után a főmondat elé kiteszik a *de* ellentétes kötőszót. Pedig ezzel nem mondat-nadrágjuk leesését akadályozzák meg, hanem a nyelvi logika kibicsaklását idézik elő. Amúgy ugyanők a *de* szócskát egyébként utálják és megvetik, helyette az *ám*-ot imádják, és akárhányszor egymás után használják egy mondaton belül is.

5. Vonzatok tekinthetjük az igekötőket is, amelyek módosítják és színezik az igető jelentését. Minden nyelvvédő rémei és céltáblái a *lerendez* és társai. Talán kevesebben figyelnek fel arra, hogy manapság az alkalmazottak fizetését sohasem *emelik*, nem is *emelik fel*, hanem ha minden kötél szakad, legfeljebb *megemelik*. Az árakat gyakrabban *emelik*, de a hírek szerint többnyire őket is csak *megemelik*. Nyelvérzékem azt súgja, hogy *megemelni* valamilyen fizikai terhet szoktak annak eldöntésére, hogy elbírható-e hosszabb távon, vagy hogy nem esik-e majd át a súlyhatáron a repülőter mérlegén. Egy másik eset az, ha *megemeli magát* az az ember, aki teherbírást rosszul felmérve emel fel egy terhet, és baja lesz belőle. Ez a veszély béremelőinket nem fenyegeti, az áremelőket viszont joggal inthetjük óvatosságra.

A vonzatok kellő ismerete az idegen nyelvek elsajátításának legnehezebb feladatai közé tartozik. E téren egy-egy tévedéssel azonnal elárulhatjuk idegen voltunkat külföldön, akármilyen jó is a kiejtésünk. De azt már nem tudom megérteni, hogy magyar családban nevelkedett, 16–20 évig magyar iskolába, sőt főiskolára vagy egyetemre járt, írással vagy szóbeli kommunikációval foglalkozó honfitársainknak miért ilyen nehéz ez a feladat – saját anyanyelvükön.

Hajdu Ferenc

(Palack boros, Sör Kőbányai, Nyugdíjpénztár Aranykor – Beütött a Haider-ménkü – Amit a „szabad” szórendben sem szabad)

Még valamikor a hetvenes évek derekán egy önkéntes – nem rendőr, hanem nyelvőr beküldött egy konzervbefőtről leáztatott címkét Grétsy László Magyarán szólva című rádióműsorának (vagy a Nyelvtudományi Intézet nyelv művelő közönségszolgálatának, már nem emlékszem pontosan), azt kérdezve, mit szólnunk hozzá. A címkén ugyanis a következő felirat díszlett: MEGGYBEFŐTT CIGÁNY. A levélre – Grétsy tanár úr megbízásából – nekem kellett válaszolnom. A válasz lényege az volt, hogy a felirat nem helyes, mert ami az üvegben van, az nem *meggybe főtt cigány* (ezt amúgy is külön kellene írni), hanem *cigánymeggybefőtt* (cigánymeggyből készült befőtt).

Azóta sem találkoztam ilyesmivel, s azt hittem, már nem is fogok. Egy ideje azonban ilyen árumegjelöléseket találok annak a fővárosi élelmiszer-áruháznak a pénztári blokkján, amelyben vásárolni szoktam: *palack boros, palack szeszes* (ebből is látni, hogy a nyelvész sem csak vizet iszik), továbbá *narancs görög*.

Tavaly nyáron egy balatoni fürdőhely strandján a büfé előtt sorban állva ezt jegyezhettem fel (pontosabban: meg, mert oda még én sem jegyzetfüzettel járok): *Sör Kőbányai, Sör Aszok, Sör Dreher*.

Most már kezdem figyelni és gyűjteni ennek a szórendi jelenségnek a példáit. A budapesti telefonkönyvből ilyen adatokkal gyarapíthattam gyűjteményemet (elnézést az akaratlan reklámért, ráadásul ingyenreklámért!): *Nyugdíjpénztár Aranykor, Nyugdíjpénztár Heller Farkas, Nyugdíjpénztár Hypo-Bank, Nyugdíjpénztár K&H Országos, Nyugdíjpénztár MOL, Nyugdíjpénztár Patronus, Nyugdíjpénztár Tölgy*. A legfurcsább azonban ez a cégnév volt: *Nyugdíjpénztár Magyar Polgári Nyugdíjpénztár: Biztos, ami biztos!* (Vagy ez olyasmi, mint az „elől-hátul doktor”?)

Az áru- vagy intézményfajtának és az azt egyedítő jelzőnek, tulajdonnévnek ez az idegenszerű sorrendje régebben sem volt ismeretlen a magyarban. Ilyen például a szállodanevek egy része: *Hotel Ifjúság* vagy – sajátos kompromisszumként – *Hotel Gellért Gyógy szálló*. Szabó Magda a Fanni hagyományai című színművében ilyen szereplőket léptet fel (a kor nyelvhasználatának érzékeltetésére): *Preceptor Szilágyi, Főhadnagy Ehrenstein*.

Hogy a mai példák, a *palack boros* és társai összefüggnek-e ezekkel, nem tudom. Talán csak a gépi nyilvántartás megkönnyítésére vetik előre a jelzett szót, a „lényegét”.

Bár a balatoni büfé még erre a mentésre sem hivatkozhat. Legfeljebb arra, hogy a szomszédos fürdővendég szeme így gyorsabban megleli azt, amit keres.

Az alatt a fél óra alatt, amíg sorra kerül.

Február közepén tele volt a média azzal a hírrel és a vele kapcsolatos találgatásokkal, hogy Jörg Haider pártja, a barnás színezetű Szabadság Párt (ezzel nem a vezér borszíneire célzok, bár ezt mint rasszista nem vehetné rossz néven) bekerült Ausztria kormányába. Hogy ez így lesz-e még akkor is, amikor ez a cikk megjelenik lapunkban, nem tudhatom, de nem is fontos, mert nem politizálni akarok, hanem etimologizálni (egyébként mind a kettőben laikusnak tekintem magam).

A pártvezér nevére eszembe jutott egy több változatban is élő népies szólás: *gyors, mint a hajdermékű; úgy megy, szalad, rohan, illetőleg út vagy forog, mint a hajdermékű* (O. Nagy Gábor szólásgyűjteményében a kissé köznyelvi *hejdermékű* címszó alatt). E szóláshasonlatok mindegyike azt fejezi ki, hogy valaki vagy valami nagyon gyorsan, nagyon erősen teszi azt, amit éppen tesz.

A *hajdermékű* utótagja a *mennykő* 'villámcsapás' szónak az alakváltozata, maga az összetétel is azt jelenti, hogy 'villám, istennyila' (Magyar értelmező kéziszótár). De mit jelent és honnan ered a *hajder*? Erre a szótár csak egy kérdőjellel tud felelni.

Az előtag németes hangzása arra készítetett, hogy felüssek egy német–magyar szótárt is. Ott két *Heide* (németesen ejtve: hajde) főnevet is találtam: a hímnemű pogányt, a nőnemű pusztát, pusztaságot jelent. Összetételei előtagként a *Heide* fokozó értelmű: *Heidenangst* = nagy félelem; *Heidengeld* = vesztetűl sok pénz. Talán innen ered a *hajdermékű* mint félig lefordított tükörszó, amelynek eredeti jelentése ez lehetett: igen nagy, szokatlanul erős villámcsapás.

Mint jeleztem, nem vagyok profi etimológus, ezért a fenti szófejtésért nem is vállalok semmi felelősséget. Azt azonban felelősségem teljes tudatában kijelenthetem, hogy a *hajdermékű* szónak semmi köze sincs az említett osztrák politikushoz.

Mindazonáltal remélem, hogy az osztrák parlament (arizmus) épületén van elég *villámhárító* ellene.

Jó két éve a Bartók rádióban többször is elhangzott egy közlemény. Minél többször hallottam, annál kevésbé akartam hinni a fülemnek. Végül magnóra vettem, és a felvételtől szóról szóra leírtam: „A részletes frekvenciátáblázatot a Magyar Rádió Rt. műsormagazinjában, a Rádió-és Televízióújságban megtalálhatja.” De nem lett belőle „mozaik”, mert azt hittem, hogy ilyesmi csak egyszer fordulhat elő. Márpedig egy adat, mint tudjuk, nem adat.

Csakhogy azóta vannak további adatok is. A Mai Nap tavaly november 5-i számában az *Erőszakhullám Amerikában* cím fölött ez a „felcím” riogatta az olvasót: *Minden nap 13 gyereket megölnek*. Engem azonban a mondatnak nemcsak a tartalma döbbsített meg, hanem a formája, pontosabban a szórendje is. (Arról most ne is essék szó, hogy a *mindennapot* egybe kellett volna írni.)

A magyart, mint egyszer már írtam róla, „szabad szórendű” nyelvnek vélik, holott a szavak sorrendjét éppúgy szabályok (csak másfajta szabályok) irányítják, mint az indoeurópai nyelvekben. Az egyik ilyen fontos szabály az, hogy ha a mondat tárgyára, határozójára vagy jelzőjére erős, kiemelő hangsúly esik, az így kevésbé nyomatékosá váló állítmánynak az igekötője elválik az igétől, és mögéje kerül. Az előbb idézett két példán bemutatva: „A részletes frekvenciátáblázatot a Magyar Rádió Rt. műsormagazinjában, a Rádió-és Televízióújságban találhatja meg”; „Mindennap 13 gyereket ölnek meg”. Ha viszont az állítmány a nyomatékos eleme (nyelvészeti szakszóval: főku-sza) a mondatnak, az igekötő nem válik el, s az állítmány általában megelőzi a tárgyat vagy a határozót: „Mindennap megölnek 13 gyereket”; „A részletes frekvenciátáblázatot megtalálhatja a Magyar Rádió Rt. műsormagazinjában, a Rádió-és Televízióújságban”.

E szórendi szabályokat magyar anyanyelvű embernek nem kell iskolában tanulnia, hanem úgyszólván az anyatejjel szívja magába. Kevésbé líraiban, ámde tudományosabban: minden anyanyelvi beszélőnek megvan az a nyelvi kompetenciája, amelynek révén meg tudja különböztetni a hibás szórendű mondatot a hibátlantól, s ő maga is képes jó, azaz a mondanivalóhoz és a helyzethez igazodó szórendű mondatok alkotására.

Most már csupán azt kellene tisztázni (szerencsére nem nekem), miért fogalmaznak hivatalos közleményt, vagy adnak újságcímet olyanok, akiknek ez a kompetenciájuk (még vagy már) nincsen meg.

Kemény Gábor

„Szigorúan ellenőrzött mondatok”

A nyelvi humor szerepe a publicisztikában*

Illabiális ajakműködés közben, szabálytalan kilégzés mellett különféle izomcsoportok mechanikusan működnek. A szájállás réses, a belső bordaközi izmok intenzívebb munkát végeznek, a rekeszizom elernyed. Elég-e ennyi ahhoz, hogy megmagyarázzuk, mi a **nevetés**? Maga a fiziológiai folyamat csupán ennyi, az ingerek, a nevetést kiváltó okok azonban rendkívül összetettek.

Cikkemben azt vizsgálom, miként lehet humort teremteni a nyelv, jelesül a magyar nyelv eszközeivel. A nyelvi humor megnyilvánulásait egy szűkebb területen, a **publicisztikában** veszem szemügyre.

Ha az olvasó hosszabb időn keresztül figyeli a napilapok glosszáit, kommentárjait, hírmagyarázatait, riportjait, apránként kirajzolódik az újság és az azt készítő újságírók karaktere, stílusa. Ennek nyomán eldönthető, kinek van szüksége az adott tájékoztatásra, kit hangol jökedvre, vagy kit sért – gyakran ugyanaz – az írás.

A nyelvi humor válfajait ebben a cikkben csupán jelezni tudom egy-egy példával (a példák a közelmúlt sajtónyelvéből, főként országos lapokból valók).

1. Játékos szótorzítás: *Garázsfészek* (HVG). A Nemzeti Színház építése körüli zavarok még mindig foglalkoztatják a közvéleményt. *Darászfészekbe* nyúl, aki az okokat kutatja. A színház helyén *garázs* akarnak építeni, ezt fejezi ki az alkalmi összetétel első tagja.

2. Szólástorzítás: *Fenn az ernyő, nincsen cash* (HVG). Az eredeti szólás (Fenn az ernyő, nincsen kas) azt jelenti, hogy valaki csak látszatra gazdag. A megváltoztatott formában is pénzről, mégpedig tőzsdei veszteségekről van szó, erre utal az angol *cash* '(kész)pénz'.

3. Szóláskonkretizálás: *Kiteregettem a szennyeseimet* (Magyar Hírlap, Kaján Tibor karikatúrájának szövegében). A *kiteregeti valakinek a szennyesét* szólás azt fejezi ki, hogy fűnek-fának elmondja valakinek a botlásait, hibáit vagy más, nyilvánosság elé nem való dolgait. A rajzon Klio, a történetírás műzsája a szó szoros értelmében kiteregette a szennyesét, így tárva fel az igazságot, mondhatnánk így is: a meztelen igazságot.

4. Alkalmi összetételek: *Csúcsfejek* (Magyar Hírlap). A cikk szerint a közigazgatásban megjegyezhetetlenül hosszú nevű csúcsminisztériumok szerveződnek, ezek élére állnának a címbeli „csúcsfejek”.

5. Ellentétek: *Elektromos: áramszünet* (Népszabadság). Nem ment a játék az Elektromos férfikosárlabda-csapatának.

Most nem a szén, a Tatabánya jön fel (Népszabadság). A tatabányai labdarúgók a régi sikerek megismétlésére készülnek.

Megy a Nemzeti, marad a mélygarázs (Népszava). Ugyanarról van szó, mint az 1. pontbeli címben.

* A szerző egyetemi hallgató. A cikk egy nagyobb tanulmányból vett részlet. A szerk.

6. Azonosalakúság (homonímia): *Rózsa ezúttal hervadt volt* (Dunántúli Napló). A szójáték alapja a *rózsa* köznévfő és a *Rózsa* vezetéknevű hangzásbeli azonossága (egyébként Rózsa Norbert olimpiai bajnok úszó egyik sikertelen szerepléséről tudósítanak).

7. Alliteráló cím (egyben sokszor játékos figura etymologica is): *A halak hirtelen halála* (Dunántúli Napló). A cím játékosága kirívó ellentétben áll a közölt hírrel.

Borsos árak Borsodban (Magyar Hírlap). A cikkben az autópiacon helyzetéről olvashatunk.

8. Irodalmi művekre, filmcímekre való utalás. Ezt a típust egy kissé részletesebben tárgyalom.

A legkülönfélébb művészeti ágakból tud meríteni a publicisztika, ha az érdeklődés felkeltése, a pontosabb, kifejezőbb tájékoztatás vagy a humoros hatás elérése a célja. Nemcsak irodalmi idézetek, szállóigék kerülnek be a napilapokba, hanem filmek, zeneművek, festmények címei is. Sok közülük – épp a gyakori használat miatt – megkopik, s ezáltal veszít hatásosságából. Tehát se nem humoros, se nem kifejező. Azt jelzi csupán, hogy az újságíróknak nem volt semmi eredeti ötlete.

Ez az eljárás sok vitát váltott már ki. Az idézett műveket, részleteket olyan szövegösszefüggésbe ágyazni, amely idegen eredeti hangulatuktól, szellemiségüktől, valójában nem is humor, hanem csupán ízléstelenség.

8.1. Szépirodalmi idézetek, címek: *Vitézek, mi lehet...* (Magyar Hírlap). A közismert Balassi-versből való idézet az újjászerveződő Vitézi Székről szóló hírt vezeti be.

Színház(hely) az egész világ (Népszabadság). A glossza ironikusan elemzi a

Nemzeti Színház építésére vonatkozó terveket. Shakespeare-t idézve a kultúra által közvetített maradandó értékek mellett foglalkozik állást.

Szabadság, ármány, szerelem (Magyar Hírlap). A Petőfit és Schillert egyszerre idéző cím alatt az erdélyi magyarnémet egyetemet ügyéről olvashatunk csipkelődő hangú tudósítást.

Sok a fejedáasz, kevés a foka (Dunántúli Napló). Madách szállóigéjének átalakított változatában a *fejedáasz* a munkaközvetítő, a *foka* a munkás metaforája.

A futónők korán halnak? (HVG). Egy atlétanő halálának okait kutatva a cikk szerzője a József Attila-verssort kérdéssé alakította, és a *mosónők* szót *futónők*-re változtatta. Vitatható megoldás, sokan ízetlennek tartották.

8.2. Filmcímek: *Szigorúan ellenőrzött mondatok* (Esti Hírlap). Egy Nógrád megyei település önkormányzati üléséről tájékoztat a hír, amely a

bürokráciát, a hivatal jegyzőkönyvvezetésének visszászágit állítja pellen-gérre.

Szigorúan ellenőrzött fagyaltoskocsik (Dunántúli Napló). Egy másik (gyengébb) változat ugyanarra a témára. Nyári teendő Baranyában: nem a vonatokat, hanem a fagyaltoskocsikat kell ellenőrizni.

Téglagyári capriccio (Népszabadság). A cikk egy vidéki téglagyár munkaergődjairől tájékoztat.

Sehol Európában (Magyar Hírlap). A Valahol Európában filmcím ellentéte egy olyan sporthír élén áll, amely arról tudósít, hogy már az első fordulóban kiestek labdarúgóink az európai kupákból.

Az irodalom visszavág (Népszabadság). A tanulmány ironikus eszme-futtatás arról, hogyan alakul az internet és a könyvtár, a magas művészetek és a közízlést kiszolgáló bestseller konfliktusa. A cikk címe A Birodalom visszavág című filmre, a Csillagok háborújának folytatására utal.

Az igényes és tisztességes tájékoztatásban a személyességnek és az objektivitásnak egészséges arányban kell(ene) állnia. Ezt szolgálhatja a nyelvi humor is. De csak akkor, ha mértékkel és ízléssel élnek vele.

Studing András

Elttekintettek a tekintetében-től

Egy kis nyelvi siker

Lapunk rendszeres szerzője, a Gyógyszerészet című lap nyelvűvelő rovatának több éven át szerkesztője és nívódíjasa, Láng Miklós fényes győzelmet aratott! Szinte egyik percről a másikra megváltozott a reklámokban és egyéb tájékoztatókban a magyartalan hirdetési szöveg. Ha rajtam állna, nyelvűvelői díjjal jutalmaznám!

Mert hogyan is hangzott a sokak nyelvűvelő borzoló, egyéb-ként az 1997. évi LVIII., a gazdasági reklámtevékenységről szóló törvénybe foglalt szöveg, amelyet minden gyógyszerhirdetés végén kötelező közölni? „A kockázat és mellékhatások tekintetében olvassa el a beteg-tájékoztatót, vagy kérdezze meg orvosát, gyógyszerésztét.”

Az egész mondat túlbonyolított és igen rosszul szerkesztett. Pl. „kockázat”, de „mellékhatások”. Vagy: „a kockázat”, de (névelő nélkül) „mellékhatások”. Szinte ordít a hivataloskodó, terjengős tekintetében névű. Meg azután, aki fogalmazta, nem is a magyar valóság talaján állt. Orvosa talán van mindenkinek, de „gyógyszerésze”? „Gyógyszerészem nekem?” – sóhajtott fel egy írónk is tárcanovellájában. S ez a szerencsétlen mondatocská naponta több százszor elhangzik a különféle tömegközlelési eszközökben. Egy év alatt talán milliószor. Beleivódva halmozott nyelvi hibáival a közön-ség tudatába. Ráadásul sokszor csak elha-darva, alig érthetően.

A gyógyszerészeti témák iránt különösen érzékeny Láng Miklós harcot indított a magyartalan szöveg ellen. Először is kijavította a mondatot: „A kockázatokról és a mellékhatásokról olvassa el a tájékoztatót, vagy kérdezze meg orvosát, gyógyszerésztét.”

A harc fontosabb állomásait háromoldalas (!) levélben foglalta össze kérésemre Láng Miklós (a továbbiakban: L. M.). Csak a legfontosabb eseményeket említem.

1997-ben előbb szakmai körökben tette szövé a félre-sikerült fogalmazást. Mindenki egyetértett vele, de senki sem tudott tenni semmit.

1998-ban egy jegyzetet írt a Tette ért szavak című rádióműsor-nak – itt váltam én is tevékeny részesévé az ügynek –, s a műsor 1998. április 27-i adásában el is hangzott A kockázatok vagy mellékhatások tekintetében? (Láng Miklós jegyzete a gyógyszerhirdetésekről). Szerettem volna folytatni a témát a Petőfi rádióban indult Nyelvpatika című nyelvi oknyomozó műsoromban – meg is ígértem L. M.-nek –, de a műsor az első adás után azonnal megszűnt. Példátlannak is tekinthető, hogy második, fölvetett adása két éve do-bozban van (biztosan valami nagyon alkotmányserető nyilatkozat lehet benne).

Én tehát a rádióban nem tudtam többet tenni, de L. M. nem hagyta annyiban! 1998. június 8-án levelet írt az Egészségügyi Minisztérium Gyógyszerészeti Főosztálya vezetőjének, aki rögtön, már 11-én köszönetét fejezte ki, ám további sorai nem tűntek túlzottan biztatónak: „Mint Ön előtt is ismeretes, egy jogszabály megváltoztatása nem egyik napról a másikra történik, s ez a stílusbás mondat, sajnos, rendeletben jelent meg. A gyártók nem hibáztathatók ebben. A jogalkotó – sajnos – átvette a külföldi tévécsator-nák idegen nyelvű felhívását, s bizony nem a legszebb magyar fordítást alkalmazott. Elfogadom észrevételét, hisz minden magyar állampolgárnak kötelessége ügyelni e ritka – ámbár gyönyörű – nyelv hibátlannal megtartására és alkalmazására, de sajnos módosítá-sra jelenleg nincs lehetőségem.” Aláírás, pecsét.

Ettől a levélről már mindenkinek elment volna a kedve az egész-től, de nem úgy L. M.-nek. Megköszönte a választ, és kérte a fő-osztályvezetőt, hogy tartsa napirenden az ügyet. Majd levelet írt a 20 legnagyobb cégnek, s kérte őket, hogy saját felelősségükre te-

kintsenek el a törvény hivatalos szövegétől, amelyet az Egészség-ügyi Minisztérium Gyógyszerészeti Főosztályának vezetője is hi-básnak ismert el. Végül levelet írt magának az egészségügyi mi-niszternek is, kérve, hogy járuljon hozzá a törvenymódosításhoz, de addig is, míg ez megtörténik, hadd használhassák a magyarított szöveget a hirdetők. A minisztertől érkezett válasz, amelyben meg-köszönték jobbitó szándékú fáradozását.

És a jég megtörni látszik! 1998. július 20-án a Biogal ezt írja Láng Miklósnak: „Amennyiben erre lehetőség van, és elég csak gondolatilag hűnek maradni a törvényben foglaltakhoz, munkatár-saink megteszik a szükséges lépéseket annak érdekében, hogy ez a szöveg többé ne bánthassa senki magyar anyanyelvű fülét.”

1998. decemberében L. M. levelet írt egy főorvos országgyűlési képviselőnek, hogy te-gyen javaslatot a szöveg módosításra. (Válasz nem érkezett.)

Ettől kezdve fölgyorsulnak az események; és érdekes módon a hivatalos és a nem hiva-talos utak eltérnek egymástól. A törvenymó-dosítás megy a maga lassú és göröngyös útján, a gyártók azonban hisznek L. M.-nek és talán a nyelvűvelőknek.

1998. november 3-án Láng Miklós már köszönetlevelet ír-hatott a Richter Gedeon Rt.-nek, mert a Patika Tükör című folyóiratban az általa javasolt szöveget használta. A Gyógy-szerészet 1998. novemberi számában L. M. megírta küz-delmének néhány epizódját. A szerkesztői megjegyzésből tudhatjuk meg: „Időközben a gyógyszerek reklámozását szabályozó rendelet módosítá-

sának elfogadás előtt álló tervezetbe a kollégánk által javasolt vál-toztatás bekerült.”

Bizony bekerült, és 1999-ben el is fogadták! Egy csapásra szin-te minden gyógyszerhirdetés szövege megváltozott, magyaros lett. „Már csak egy gondom maradt – írja nekem L. M. –, részben írás-ban, részben szóban elmarad a *mellékhatások* szó előtti névelő”.

Több tanulsága is van ennek a kis nyelvi sikertörténetnek. A leg-fontosabb az, hogy lehet eredménye a kitartó küzdelemnek. A másik: olykor a leginkább illetékesek állnak legkevésbé a helyzet magaslatán. Kevés ilyen kitartó, aprómunkát, energiát nem kímélő fáradozásról tudunk a magyar nyelvűvelés jelenkori történeté-ben. Sokaknak borzolja a nyelvűvelők egy-egy felirat, szövegrész-let, (még mindig sokan) szót is emelnek ellene. De arra nagyon kevés példa van, hogy valaki udvariasan, de határozottan, követke-zetesen, tántoríthatatlanul, saját idejét, pénzét áldozva küzdjön egy közösségi nyelvi ügyért. És persze sikeresen. Jelenkori nyelvű-velésünk dicsősglistáján tehát ott lesz Láng Miklós következetes küzdelme. Mivel pedig néhány hónap óta – mint megtudtuk, a Fo-gyasztovédelmi Főfelügyelőség közbelépése nyomán – a hadarás is megszűnt, s egészen szabályos beszédtempóban hangzik fel az immár javított szöveg, bátran kimondhatjuk, hogy nem is olyan ki-csiny az elért siker, mint ahogy azt, szerényen, cikkünk alcímében állítottuk!

Most már csak arra kellene, hogy választ kapjunk: „Gyógyszeré-szem, nekem?” No, jó, bevallom, nekem éppen van... A családban. De hát a többi millióknak?

Balázs Géza

SZÉDÜL?

A kockázatok és mellékhatások tekin-tetében olvassa el a (beteg)tájékoztató-t, vagy kérdezze meg kezelőorvo-sát, gyógyszerésztét!

Kapható: gyógyszerárakban és drogériákban.

**A kockázatokról és mellékhatásokról
olvassa el a beteg-tájékoztatót vagy kérdezze
meg kezelőorvosát, gyógyszerésztét!**

**A kockázatokról és a mellékhatásokról
olvassa el a beteg-tájékoztatót,
vagy kérdezze meg kezelőorvosát,
gyógyszerésztét.**

Kincskeresés Széken

Kolozsvártól hatvan kilométerre hegyes-völgyes vidéken húzódik meg a festői Szék. A Földrajzi nevek etimológiai szótára szerint a mesebeli szépségű falvacskája neve a *szik* főnévből származik. Ennek a jelentése 'időszakos vízállás, esőtlen nyarakon kiszáradó tó'. Az ott élők ezzel a tudós magyarázattal mit sem törődve büszkén magyarázzák, hogy falujuk nevét a *székely* szó rövidített változatából kapta. Ízes nyelvjárásukon így emlegetik falujukat: „Szik”. Székelyeknek tartják magukat is.

A dimbes-dombos mezőkön szélesen elterülő helységnek három részét jelölik meg az utcák nevei. Az *Egyes utcáiban* emelkedik a szépséges XVIII. századi református templom dombja. Ezért is hívják még *Felszeg*-nek. A *Kettes utca* a költői hangzású *Csipkeszeg*, a *Hármas utca* pedig a *Forrószeg*.

Mondják, ezek az utcanévek az utca lakóinak gazdagságáról is árulkodnak. Leggazdagabban az *Egyes* utcában, legszegényebben a *Forrószegen* élnek. Természetesen ezt az *Egyes* utcában vallják.

Széken ugyanis a módos családokat irigység nélkül becsülik. A székiek nem csekély vagyonukat szakadatlan, látástól vakulásig folytatott serény munkával szereztek és gyarapítják. A barátságos, több emeletes házak a tulajdonosok sok esztendő, egész napi tevékenységét dicsérik. Jól tudják, hogy legnagyobb kincs az egészség. Ezért is hangzik így a köszönésük: „Egészséget!”

Lássuk, miféle sikátorokat találunk Széken! A *Csibi*, *Csikos*, *Csorgó*, *Malom*, *Pável* sikátorneveket tudtam hirtelenjében feljegyezni.

A székiek „nem dögök”, vagyis sohasem lustálkodnak. Kenyerüket maguk sütik jókora nagy fáfűtéses kemencében az udvaron. Kilenc nagy edényben teszik a *lepényt* a kemencébe. Ki-ki megjelöli a magáét *pecekkel*, letört fejű gyufaszállal. Sütés közben időnként *megkukkintják*, ég-e még a tűz, kiszült-e már a finomság. A fejetlen gyufaszálak száma megmutatja, kié volt a ropogós pirosra sült, hatalmas dagadt kenyér. A jelek nélkül nemigen lehetne megkülönböztetni, annyira megváltozott a halvány színű *lepény*. A megégett haját leverik, az ehetetlen. Ami megmarad, az hetek múltán is friss és finom.

A kedvemért egy kis lángost is „süttek”, vagyis sütöttek. Csakhogy itt ezt

palacsintá-nak vagy *langalló-nak* nevezik. Azt a tésztát is ismerik, amit mi hívunk palacsintának. Széken az a „híg palacsinta” vagy „vékony palacsinta”. Meg is töltik a székiek finom *ordával* vagy *zsendicával*. „Ett” belőle jó étvággal a család apraja-nagyja. Hamarosan „meg van éve” az összes.

Fejedelmi étel az ebéd: *krumpligulyás*, vagyis paprikás krumpli, akad

hozzá a jó ízű, frissen sült kenyérből elég. Mert kenyér nélkül nem jó semmilyen ennivaló a székieknek. „Háha”, tehát hátha megromlik a nagy melegben, „hüvesben van az étel”, vagyis hűvösre teszik, ma már korszerű hűtőgépekbe.

Az ünnepi ebéd „káposzta lapuba” tölteléssel, „disznófűsajttal” (disznósajttal), vagyis töltött káposzta. Nem éppen fogyasztó hatású hozzá a friss házi kenyér. Nincsenek is „porig”, nem soványak a derék széki emberek.

A sózást sós víz hozzáadásával intézik el Széken. Sóbányájukat már hosszú idő óta nem művelik ugyan, de állandóan csobog a sós víz a „bodomól”, a fedeles kútból, még ki is kristályosodik az úton. Üvegkantákba töltik, edényekbe, úgy viszik szét a házakhoz a kincset érő folyadékot.

Nyáron az idő nagy részét a székiek a mezőn töltik. Hangzatos nevekkel látták el a változatos táj egyes részeit, a határföldeket. Felszeghez tartozik *Tekenyős*, ahol a sajtot készítik, van még *Újhegy*, *Előhágó*, *Várhegy*, *Vögy*, *Vicékút*, *Ajtai bodma*, ami egykor *Ajtai* tulajdonában volt, *Pitóc*, *Bereghát*, *Színásgyeleje*, *Színásgye*, *Tatárógye*, *Váné*, *Peréte*, *Agyagosmege*, vagyis *Agyagos föld*, *Nagyhegy*. Felszegen is tudják,

hogy *Csipkeszegen* van *Boncidai határ*, *Csipkés*, *Csűrhegy*, *Gyeketó*, *Reket* és *Töviságy*.

Még szombaton és vasárnap is szorgalmasan dolgoznak a mezőn azok, akik „be vannak költözve” a közeli városba, Szamosújvárra, hogy segítsenek a Széken maradt idős szülőknek. A vasárnapot Széken az ünnepi istentisztelet jegyében tartják meg. Nők és férfiak is több méternyi fehér házi szőtt keményített, nagy ráncokba *mángorolt*, vagyis vasalt vászon ingben pompáznak az Isten házában. A nők legalulra pendelyt vesznek, amelyet *korc*, madzag megkötésével viselnek. A korcon *pöszlék*, foszladék is szokott lenni. Erre jön rá a változatos színekben és mintákban pompázó szoknya, majd a kötény, amelynek „találnia”, illenie kell a szoknyához. Előfordul az, hogy a szép kötény „rostikázik”, foszladozik. Színes bársonyból „lájbit”, mellényt viselnek. Ez nyári viselet ünnepekre. Nyáron

ujjatlan mellényt, hűvös időben ujjas kabátot hordanak. Fekete pántos cipő az ünneplő viselet, és csak az egészen kis leányok járhatnak fedetlen fővel. Később áll alatt megkötött kendőt kell viselniük az asszonyoknak és a lányoknak is. Csak a munkához hordanak hátrakötött kendőt, de fedetlen fővel nem illendő járkálni még a legnagyobb melegben sem. Még a fiatalok is feketében gyászolnak egy éven át. A férfiak szalmakalapot viselnek ünneplőként és fekete csizmát, himzett nadrággal.

Szokás, hogy a menyasszony rozmarinos pártáját a vőlegény fejékével együtt éveken át megőrzik. Szép fényképeket kereteznek be az esküvőről, a *nyüszölányokkal*, tehát a nyoszolyólányokkal, a koszorúslányokkal.

Kincsekkel teli, gazdag szobáikat saját kezük munkájával készített változatos, gyönyörű, főként piros színben mosolygó szőttek, terítők, ágytakarók, párnák díszítik. Csak úgy kapkodja a fejét a messziről jött látogató.

A legnagyobb kincsük azonban tiszta, szép magyar beszédük, gondolkodásuk, tisztességük, emberi melegségük, szeretetük.

Berényi Zsuzsanna Ágnes

A magyar nyelv hete 2000-ben április 11-16. között lesz. A fő téma: Elődeink nyelve utódaink ajkán. A központi rendezvénysorozat színhelye: Hajdú-Bihar megye.

HELYESÍRÁS

Újra a „szelektív helyesírás”-ról

Fitness és kapucsínó

Az idegen szavak helyesírásáról

Nyelvünk leggyorsabban változó területe a szókészlet. Ezen belül talán a leglátványosabb az idegen szavak, főleg az angol eredetű elemek beáramlása, mely számos helyesírási és kiejtési gond forrása. Éppen ezért nagyon fontos, hogy kézikönyveinkben megtaláljuk a legfrissebb adatokat, a legújabb példákat. Az 1999-ben megjelent Magyar helyesírási szótár e korszakot megemlékezően a jegyében készült. Hangsúlyoznunk kell: a helyesírási szabályzat nem változott, immár tizenhat éve a 11. kiadást tekintjük iránymutatónak. Nem változott azoknak a szavaknak az írásmódja sem, amelyek a szabályzat szójegyzékében szerepelnek. A Magyar helyesírási szótár viszont tízezer szóval bővebb, mint elődje, a Helyesírási kézikönyv. Az újdonságok közül ez alkalommal az idegen szavakkal foglalkozunk.

A szótár úgy igyekszik leírásukat egyszerűsíteni, hogy javasolja bizonyos gyakran használt idegen szók magyaros írásmódját. Ma már kiejtés szerint írhatjuk a számítástechnika több közismert szakszavát, összetételeivel együtt: *csip, csipkártya, mikrocsip, fájl, fájlnev, floppy, szkennel, szkennel*. Kétféleképpen is írható a bizalmas üdvözlés: *helló* vagy *heló*. Az *aeróbik* illetően formája egyben a javasolt ejtési módot is sugallja: a szó elején mindkét magánhangzót ejtsük ki, mint az *aeroszol, aerodinamika, aeroplán* szavakban. Az *euró* (a közös európai valuta), a *mikró* (a mikrohullámú sütő) és a *logó* (logogram) utolsó magánhangzójának hosszúságát írásban is jelöljük, akár csak a nyelvünkbe korábban érkezett szavak végén (*foto, linó, monó, sztereó, videó*).

További példák, de már tematikai csoportosítás nélkül: *bébiszitter, díler, diszgráfia, diszlexia, fitness, holokauszt, hosztesz, kapucsínó, klip, lobb, menedzsment, neskáv, szkinhed, sztreccsnadrág, tonik, tviszt, tvisztel, vaksz, vakszol, videoklip*.

Természetesen az ilyen változások először mindig szokatlanok, és csak hosszabb idő után mennek át a köztudatba. Például már a Helyesírási kézikönyv 1988-as megjelenésétől magyarosan írhatók az alábbiak, mégis vannak, akik most is ódzkodnak tőlük: *dzsúsz, dzsúdó, grépfrút, hardver, szoftver, nejlon, krossz, motokrossz, rali*. Ugyanide tartozik a *dzsóker* is, amely hazai szerencsejátékaink szelvényein makacsul őrizi az angolos joker formát. A Magyar helyesírási szótár szerkesztői figyelembe vették azt a tendenciát, hogy mind több idegen szót kezdenek fonetikusán írni, például az újságokban, kiadványokban. Továbbra is megtartjuk azonban az eredeti írásmódot a következőkben: *baseball, beat, design, e-mail* (igeként: *e-mailezik*), *joystick, on-line, shop, spray, stewardess, team*.

Zimányi Árpád

A közelmúltban több írás is megjelent az Édes Anyanyelvünkben a „szelektív helyesírás” témaköréből. Ezek jutottak eszembe, amikor – egy iskolai évkönyv lektorálása közben – elkezdtem szabályt keresni a különféle tanulmányi versenyek nevének helyesírására.

Sajnos, a magyar helyesírás szabályainak 11. kiadása kevés támpontot ad ehhez. A 146. pontban ez szerepel: „a rendezvények, rendezvénysorozatok, ... programok stb. nevét általában kisbetűvel írjuk: ... a magyar nyelv hete, ... országos középiskolai tanulmányi verseny stb. – Az intézményszerűeket azonban az intézmények mintájára írjuk.” A 191. pontban pedig: „intézményszerű (rendszeresen ismétlődő országos vagy nemzetközi) rendezvények, kiállítások, vásárok stb. nevét az intézményekével azonos módon szokás írni: *Budapesti Nemzetközi Vásár*...”.

Itt akadtam meg először. Mert amióta csak létezik, az OKTV-t mindig mindenütt nagy kezdőbetűvel írva láttam. Segítségül elővettem az Édes Anyanyelvünk néhány legutóbbi számát. És íme: az 1998. évi 3. szám 8. oldalán ez áll: *Országos Középiskolai Tanulmányi Verseny 1998/1999*. Azután elkezdtem keresni más versenyek írásmódjait is, mivel a közlönyökben ilyen téren teljes a káosz. És mit találtam? Ugyancsak az 1998/3. szám 17. oldalán egy cím: *A szép magyar beszéd versenyé Kaposváron*. És a szövegben: „A ... meghirdetett *Szép magyar beszéd verseny*...” (Itt már nagy kezdőbetűs a név első szava.) Az 1998/5. szám 14. oldalán több nyelvművelő mozgalmi eseményről tudósítanak, így: *VI. Országos Ifjúsági Anyanyelvi Tábor*, illetve *a Csongrádi Anyanyelvi Tábor* (ugyanannak a rendezvénynek kétféle elnevezése) és mellette: *Kazinczy anyanyelvi tábor*. A 17. oldal hírei között: *Szarvas Gábor nyelvművelő napok*, de ugyanitt: *Békés-tarhosi Zenei Napok*. Sőt ugyanezen az oldalon a Helyreigazítások között: *Kresznerics verseny* (kötőjel nélkül).

Az 1999/2. szám 14. oldalán: *Nem magyar anyanyelvűek „Szép magyar beszéd” versenyé*. Itt meg egy másik gondom jön elő: a Kazinczy-verseny teljes neve *Kazinczy Szép Magyar Beszéd Verseny* vagy *Kazinczy „Szép Magyar Beszéd Verseny”*? Mert ezt leggyakrabban így kezdőbetűvel láttam írva. És ugyan mit jelent az, hogy „intézményszerű rendezvény”?

Jó lenne, ha egyszer már valahol világosan és egyértelműen megfogalmaznák; hogyan kell a versenyek, rendezvények nevét egységesen írni. De addig legalább a nyelvművelő folyóirat írói, szerkesztői próbáljanak következetesen lenni a kezdőbetűk használatában! (És próbáljuk végre elfelejteni a „szelektív helyesírás” fogalmát!)

De ha már itt tartunk, van még egy problémám. Az AkH. 292. pontja így fogalmaz: „az általános iskolai osztályokat arab számmal szokás jelölni: *4.a* vagy *4/a* osztály, a középiskolai osztályokat pedig római számmal: *IV. A osztály*”. Ez eddig egyértelmű. Csak hogy időközben a középiskolai osztályok elnevezése, illetve számozása megváltozott: az I. osztályból 9. lett, a IV.-ből 12. Akkor ezt most 1-től 12-ig folyamatosan arab számokkal célszerű írni. De mi legyen az osztályok betűjelével? Az nagy- vagy kisbetű legyen-e? Mert most aztán a jelölésekből senki nem tudja megállapítani, hogy a tanuló például az általános iskola 8. osztályába, a hatosztályos gimnázium 2. osztályába vagy a nyolcosztályos gimnázium 4. osztályába jár-e. És ha 9. osztályos, az milyen iskolatípust jelöl? Mert az lehet általános iskola 9. osztálya, vagy középiskola (régii) I. osztálya is. Jó lenne itt is rendet teremteni.

Gelencsér Gézáné

Megjegyzések Gelencsér Gézáné írásához

A helyesírási szabályzat 11. kiadásának 146. pontját a bizottság – nem kevés töprengés után – azért fogadta el a jelenlegi formájában, mert mérsékelni óhajtotta a „hajlongó” nagybetűk járványának terjedését. Vagyis azt a szokást, hogy a különféle konferenciák, ankétok, ünnepek, pályázatok, programok stb. nevében a rendezők a szavakat – az esemény fontosságát erősítendő – nagybetűvel szokták kezdeni. Sajnos, a szerénységet sugalló szabálypont nemigen érvényesül az írásgyakorlatban, bár némi fékező ereje mégis van: az emberek legalább gondolkodóba esnek, melyik megoldást válasszák. Ennél többet a szabályzat nem tehet: a többi az írásgyakorlókra van bízva.

Tanácsom: tessék a kisbetűk mellett kitartani – amíg lehet. Mert azért a nagy kezdőbetűk mellett is szólhatnak nyomós érvek: rendszeres ismétlődés, nagyméretűség, saját iroda, telefon, csekk számla birtoklása stb.

Az iskolai osztályok jelölésének, számozásának módjáról a múlt évben megjelent Magyar helyesírási szótár tudatosan hallgat. Ez a dolog ugyanis nem helyesírási, hanem iskolaszervezési, oktatásügyi kérdés. A tanügyi hatóságoknak kell meghatározniuk, miképpen jelöljük az iskolai osztályokat.

Fábián Pál

Megfogtam a grabancát

Ki ne ismerné ezt a kifejezést, akár ebben a formában is: „Kipenderítettem a grabancánál fogva”? De vajon mi is az a *grabanc*?

Nos, úgy látszik, többféle dolog is lehet.

Szótáraink közül mindössze az Új magyar tájszótár, valamint Kövecses Zoltán Magyar szlengszótára említi. Ez utóbbi szerint annyit tesz, mint „haj”. Az ÚMTsz., amely a *gramanc* címszó alatt tárgyalja, bővebb tájékoztatással szolgál. Megtudjuk, hogy jelenthet – *grabánc* vagy *grabanc* alakban – gallért (Szeged, Hajdúnánás), *grabanc* alakban nyakszirtet (Kunágot), továbbá *gamanc* alakban vállat (Kisújszállás). Sőt ismeretes egy *gramancia* alak is (Hódmezővásárhely), amely sokat elárul a szó eredetéről, legalábbis az egyikről. Arról, amelyet a görög *nekromanteia* (halottidézés) szóban találunk meg. Ez a szó Itáliában előbb *negromantia*, majd *gromantia*, végül *gramantia* formát vett föl. (A *t* betű persze mindenütt *c*-nek ejtendő.) Debrecenben, mint tudjuk, a „bűbájoskodó” Hatvani professzor tanítványait nevezte a nép *garaboncás* vagy *garabonciás* diáknak. Csakhogy ez még nem magyarazza meg, mi módon függ össze a bűbájoskodás a gallérral, vállal, nyakszirttel, hajjal (azaz inkább üstökkel).

Talán sikerül megoldanom a rejtélyt, ha föl hívom nyelvészeink figyelmét egy másik, eddig elhanyagolt szálra. A XI. századi ófranciában létezett egy 'horog' jelentésű *krappo* szó. Emez a XIV. századra speciális jelentést kapott: azt a horgot jelentette, mely a hajókötelek végére erősítve a kikötést szolgálta. Am addigra a szó már kétfelé ágazott: lett belőle részint *grappe* (fürt, közelebből szőlőfürt), amely szót éppúgy megtalálunk a mai olasz *grappá*-ban, mint a *grape-fruit* (Fedor Ágnes magyarításában: *citranes*) gyümölcsnév-

ben (ez a szó azonban kívül esik vizsgálódásunk tárgyán); részint pedig *grappin* (ama bizonyos, a kikötésre szolgáló horog). *Mettre le grappin sur quelqu'un* (valakire rávetni a horgot): ez ma is élő formula a franciában. Jelentése: elfogni, elkapni, megragadni valakit. (Maga a 'horog' jelentés e szólásban már elhalványult. Nem így a szintén élő *agrafe* – kapocs, horog – vagy az *agrafer* – a más zsebéből kihúzni – szóban.)

A *krappo* az angolba is átment, alighanem normann közvetítéssel, s lett belőle *to grasp*, majd később – és máiglan – *to grabb*, azaz 'megragadni'. Átkerült a szó az alnémetbe is, mint *graben* (a későbbi németben: *greifen*), s szinte bizonyosra vehető, hogy a magyarba e *graben* révén került tovább. Itt találkozhatott (ki tudja, talán épp a garabonciás diákok felleghajtó köpönyegében) a *grab* tövű igei és a *gram* tövű főnévi alak. (S még a *Brabant-Trabant-darabont* vonulat hatását sem zárhatjuk ki teljesen.) Ami annyit jelent, hogy Gombocz Zoltánnak igaza volt, amikor a szavak kialakulását sok esetben nem egyetlen eredetből, hanem más-más eredetű szavak „egybefolyásából” föltételezte.

A *grabanc* egyébként – legalábbis a budapesti nyelvben – már régen nem csupán hátulról (galléron, nyakszirtnél) való megragadásra utal: megtörténhetik a *grabancon* ragadás a mellrészben lévő ruhadarabnál (ingnél, nyakkendőnél, zakónál) vagy, mint láttuk, valakinek az üstökénél fogva is. Csakhogy tárgyalt szavunk már nem pusztán szleng, mint ahogy nem is pusztán tájszó. Megkerülhetetlen, hogy előbb-utóbb a nyelv sztenderd állományához tartozóként említettessék értelmező nagyszótárunkban és etimológiai nagyszótárunkban egyaránt.

Timár György

Itt a Privát Zöld szám!

1999. szeptember

Itt a Privát Zöld szám!

Mar nincs szükség arra, hogy a nagymama vagy a távoli városban tanuló gyermek fizesse a telefonálás költségeit. A Privát Zöld szám szolgáltatás segítségével átválthatja közeli családtagjaitól

Ezzel a címmel hirdeti a MATÁV 1999. szeptemberi, színes Hírmondója az újabb telefonálási lehetőséget. A kiadvány szövegének további részében is a címben idézett módon, azaz nagybetűvel és különírva: INGYENES 06-80 ZÖLD SZÁMOK. A befejezésben pedig ugyancsak ilyen formában nyomtatva: „Bővebb információért hívja a 00 00 000 000-es Zöld számot.”

Amennyire örülünk az új szolgáltatási formának, annyira elszomorító, hogy a cég már születése pillanatától hibás helyesírással indítja útjára ezt a minden bizonnyal sikeres vállalkozását. Helyesírási rendszerünk logikája szerint ugyanis – amint erre már Minya Károly is rámutatott folyóiratunk tavaly áprilisi számában – ezt a szóalakot kisbetűvel és egybe kell írni, mégpedig azért, mert nem *zöld színű*

számról van szó, hanem egy új fogalmat – az ingyenességet – kifejező szóalakról. Megfigyelésünk szerint ezt a kifejezést a mindennapi gyakorlatban: újságokban, napilapokban, szórólapokon, reklámszövegekben hol külön-, hol egybe-; többször nagybetűvel, néha kisbetűvel írják, nyomtatják; tehát bizonytalanság, következtetlenség, azaz összevisszaság tapasztalható, amióta az új elnevezés ismertté és használatossá vált. Íme a sok eset közül kettő. Az első egy utazási iroda hirdetéséből való: „Aktuális akciós útvajainkról érdeklődjön ingyenes Zöld számunkon 9–18 óra között.” A második egy régiségüzlet reklámszövegében volt olvasható (ezúttal helyesen): „Hívjon az én költségmenten ezen a *zöldszám*on.”

Ismeretes, hogy az utóbbi évtizedben több új *zöld*-előtagú összetett szavunk is keletkezett. Ha fellapozzuk az 1999 nyarán megjelent Magyar helyesírási szótárt, ezeket találjuk benne: *zöldhatár* (akadály nélküli határrész), *zöldhullám* (a közlekedésben), *zöldkártya* (gépkocsikhoz). Kár, hogy az új telefonálási lehetőség kifejezésére keletkezett összetett szó, a *zöldszám* – jelentése: ingyenesen hívható szám – kimaradt a szójegyzékből. Kérjük tehát az új kötet minden tulajdonosát, hogy szíveskedjék pótlólag beírni az 572. lapra a *zöldségtermelő* és a *zöldtakarmány* szavak közé.

Graf Rezső

ÁLDOTT ÁLLAPOT

Barátom azzal a hírral fogadott, hogy a felesége *áldott állapotban van*. A hír megörvendeztetett, és külön is örültem a napjainkban szokatlan megfogalmazásnak. Hasonlóan ritkán hallani, hogy az asszony *anyai örömkök elé néz*. Pedig ezek a kifejezések szívet melengetőek; az ember érzi, hogy olyan családról hallunk, ahol örömmel várják a gyermeket, és a „baleset” nem valami váratlan dolog, hanem a tiszteletre méltó családtervezésnek a következője, illetve eredménye.

Manapság sokkal inkább hallani azt, hogy az asszony *másállapotban van*. Kétségtelen, hogy a megtermékenyítés nyomán egy más állapot alakul ki, de ebben a megfogalmazásban van valami közömbösség, egyszerű, rideg tényközlés. Nincs benne a várakozás öröme. A Magyar értelmező kéziszótár mind a *másállapot*, mind az *áldott állapot* címszóhoz ezt írja: „Nő terhessége”. Pedig milyen különböző érzelmi töltése van a két kifejezésnek!

Ilyesféle érdelemmentes kifejezés a *várandós*, a *gyermeket, babát váró* vagy a leggyakrabban használt *állapotos* meghatározás is; egyes vidékeken a *viselős* jelző járja. Mindezekből hiányzik a babavárás boldogsága.

A legsajnálatosabb kifejezés számomra a *terhes*, *terhesség*, a nő *teherbe esett*... Még meg sem születik a gyermek, máris terhes a család számára? Pedig ebből alakulnak ki a további hivatalos megjegyzések, mint a *terhes-*

gondozás, a *terhesség időszakos ellenőrzése* és a leg-
lehangolóbb: a *terhesség megszakítása*.

Nyelvünk gazdagságát mutatja, hogy még számos kifejezőmódja van ennek a fogalomnak. Sőt, egyes kifejezések még azt is mutatják vagy legalábbis sejtetik, hogy nem asszony, hanem leány állapotára utal a megjelölés. Jobbára faluhelyen mondják: *úgy maradt*. Erről a teljesen közömbösnek tűnő kifejezésről mindenki tudja, miről van szó, hiába van amolyan kódolt formája. Nincs érzelmi töltete, egyszerű tényközlés. Bár gyakran hallható, a Magyar értelmező kéziszótár nem említi.

Szerepel azonban a kéziszótárban ez az ugyancsak népies kifejezés: *megesik*. A szótár szerint: „<Leány> teherbe esik.” E leányokat faluhelyen a *megesett* jelzővel illetik.

Igen durva kifejezésként említi a kéziszótár a *felcsinál* igét, s így definiálja: „Teherbe ejt.” Ezt a valóban igen közönséges kifejezést is főleg vidéken hallani, és szintén főleg leányokra mondják.

Jó lenne, szép lenne, ha minden házaspár – és a társadalom – nemcsak örömmel várná a magzatot, hanem a várakozás idejét valóban *áldott állapot*-nak, az ilyen állapotban levő nőt *anyai örömkök elé néző*-nek neveznék, hinnék – és mondanák!

Ha több lenne az áldott állapot, a szeretettel várt gyermek, nem kellene aggódnunk lakosságunk fogyása miatt.

Láng Miklós

Kutakodik, kutakodás

Lehet, hogy csak nekem újdonság, hogy mostanában léptenyomon előkerül a *kutakodik* ige. Én magam a *kutat* igét és rokon értelmű társait használom, a *kutakodik* lexémát nyelvjárási használatból sem ismerem. Mindenesetre az utóbbi hónapokban többször találkoztam vele köznyelvi használatban. Kíváncsi voltam, és utánanézttem, hogy a *kutakodik*-nak van-e többete a *kutat* ismert jelentéseihez képest, meg hogy melyik nyelvi rétegből való, vagyis hogy miféle szerzet a *kutakodik*.

Két példát idézek a közelmúlt írott sajtójából. Először azt a részletet, amelyik egy borkritika szövegéből való, és a Merlot-Cabernet Cuvée érdemeit méltatja. „Először a jellegzetes, friss Cabernet-fajtajelleget hozza... Darab idő elteltével azután már inkább a Merlot-t mutatja magából: cseresznye, meg hosszabb *kutakodás* után »Rote Grütze«, ribizliből, áfonyából, eperből meg málnából készült gyümölcszselé képzetét ébreszti fel.” Az a bekezdés, amelyből az idézett részlet való, arról szól, hogy a küvét (a *küvé* még nincs szótározva, a cikk szerzője így méltatja: „Tisztán megkomponált, remek egyensúlyban levő, jó szerkezetű bor”) kóstolgatva, izlelgetve milyen ízanyagokat találhatunk benne. A szakszövegéből világos, hogy a *kutakodás* itt nem 'hosszabb keresgélés, kutatás, gyűjtés' jelentésben áll, hanem 'izlelgetés, kóstolgatás' értelemben, melynek nyomán a Rote Grütze egyre több íze villan be. Mivel a küvé minősítéséhez nem *kutakodás* kell, a véleményalkotáshoz *izlelgetni, kóstolgatni* kell, egyszerűen szólva rossz megoldás, nem ide való.

A másik példa azt mutatja, hogy a szó helyes használatakor a *kutakodás* más, mint a *kutatás, keresés* általában. „Elkezdődik a nyelvi *kutakodás*. Mi legyen a név?” Az előzmény itt annyi, hogy egy kisvállalkozás nevét nem fogadta el a hatóság, ezért másikat kellett keresni vagy kitalálni. Ez más helyzet: mert más dolog egy új név után *kutakodni*, utánanézne, értelmezve, próbálgatva keresni egy újat. A jelentés itt helyén van: egy új név megtalálásához, kitalálásához szükség van *kutakodásra, próbálgatásra*.

Ezek után nézzük meg, hogy mit tudhatunk meg a *kutat* és a *kutakodik* társadalmi használatáról és jelentésszerkezetéről. Hogy megítélhessük, van-e valami többete a *kutakodik* igének a *kutat*-hoz viszonyítva, hogy szükséges-e, vagy inkább csak megengedhető a *kutakodik* használata. A *kutat* igének négy jelentését találjuk a Magyar értelmező kéziszótárban. Mind a négy ismert, a köznyelvben általánosan használt jelentés. A *kutakodik* igéről ugyanott ez áll: tájnyelvi szó, értelme: keresgél, eredete a *kutat* szóéval függ össze.

Az ÚMTsz. szócikkei azt mutatják, hogy a *kutakodik* s a vele rokon értelmű *kutat-füvet* is tájszó. A *kutat-füvet* jelentése: keresve nézelődik, szimatol. (A jelentésnek, ahogy én ismerem, van pejoratív árnyalata, a tájszótár nem utal erre.) A *kutakodik* jelentése: hosszas utánjárással, kérdezősködéssel igyekszik megtudni valamit. A jelentésleírás pontosan értelmezi, hogy mi mindent csinál az, aki *kutakodik*, ezért azt mondhatnánk, hogy a *kutakodik* igének van többete a *kutat* jelentéséhez képest. Ha azonban jobban szemügyre vesszük a *kutat* jelentésszerkezetét, azt látjuk, hogy a négy jelentés közül a harmadik tartalmazza mindazt, amire a *kutakodik* jelentésénél hi-vatkoztunk ('hosszas fáradozással, kérdezősködéssel, faggatással igyekszik megtudni valamit'). Vagyis az 'alaposan utánajár, utánanéznél vminek, felkutat vmit' jelentés nemcsak a tájnyelvi *kutakodik* sajátja, hanem a többjelentésű *kutat* igéé is. Bár magam megengedően gondolkodom a *kutakodik* használatáról, az összevetések világosan mutatják, hogy a *kutakodik* nem egészíti ki, nem pontosítja, nem árnyalja a *kutat* jelentéseit. Használatára sem társadalmi, sem nyelvi igény nem kényszerít. Alternatív változatként persze megférnek egymás mellett, mert míg az egyik (a *kutat*) semleges köznyelvi, a másik (a *kutakodik*) tájnyelvi ízű.

És még valamit. A tájszótár *kutakodik* címszavának két adata van. Az egyik Makóról, a másik – Szücs Sándor nyomán – a Sárrétről való. Újabb adata viszont több mint ötven év óta nem került elő a Sárrétről írott feldolgozásokból.

Zilahai Lajos

VISSZHANG

A zárt *ë* megőrzése nem helyesírási kérdés!

Örömmel olvastam az Édes Anyanyelvünkben (1999/3.) a nyelvünket ismerő és szerető finn nyelvész, Jouni Kortesharju írását. Említett-ként, „érintettként” kívánok hozzászólni.

Kezdjük a pontosításokkal! A finn irodalmi nyelvet a 16. században elindító Agricola püspök a Turku környéki, délnyugati nyelvjárásra építette első kiadványait. Nálunk az északkeleti nyelvjárás lett az az alapzat, amelyen a mi irodalmi nyelvünk kialakult (Vízolyi Biblia, 1590; Debreceni grammatika, 1795; Sárospatak kisugárzása, Kazinczy Ferenc te-

kintélye stb.); többek között ezért lett hagyománnyá a zárt *ë* jelöletlensége (AkH. 90. pont). A *szívek*, *álat* ejtett alakok (helyesen: *szívek*, *állať*) pongyola, esetleg tájnyelvi ejtésűek, köznyelvi szempontból semmiképpen sem fogadhatjuk el őket.

A magyar magánhangzók osztályozásához hozzászólva itt csak Bodolay Géza kevéssé ismert táblázatát (Felvettem, de elég-e ez? Vasi Szemle, 1978/4.) szeretném népszerűsíteni:

Nyelvállás	Rövidék				Hosszúak			
	Mélyek		Magasak		Mélyek		Magasak	
	Ajkréses	Ajakkerekítéses	Ajkréses	Ajakkerekítéses	Ajkréses	Ajakkerekítéses	Ajkréses	Ajakkerekítéses
Felső	—	u	i	ü	—	ú	í	ű
Középső	—	o	ë	ö	—	ó	é	ő
Alsó	—	a	e	—	á	—	—	—

Az *ly*-ről csak egy kérdés: tud-e róla valaki, hogy most, 1999 végén, a 2000. év első felében a magyar nyelvterületen él-e még valahol az *ly* mint jésített / hang?

Most értünk el a lényeghez... Szívből köszönöm azt Jouni Kortesharjunak, hogy pártfogásába vette a zárt *ë*-t! Azt is köszönöm, hogy emlékeztet rá bennünket: a nyelv nem azonos a helyesírással. A védendő és ápolandó helyesírás mellett hangzó beszédünket is fokozottan kell gondoznunk. (Kotta és zene!) Minden nyelvben találunk olyan finomságokat, amelyeket a helyesírás nem jelöl. Vegyünk egy-egy példát rokon nyelveinkből! A beszélt finn köznyelv általánosan használta hangja a véghehezet (szótári jele: '). Ez a gégezárhang tulajdonképpen az adott magánhangzó abbahagyása (mintha „néma” *k*-t mondanánk), illetve a rá következő mássalhangzó megkettőzése. Például: *mene* (mene') = menj; *mene jo* (menejo) = menj már. A finn véghehezet használata szabályos: a legtöbb -e végű főnév, az allatívus ragja (-*lle*), az I. infinitívus (főnévi igenév), egyes határozó(szó)k, a 3. személyű birtokos személyrag után kell ejteni.

Az észiben a *d*, *l*, *n*, *s*, *t* hangok jés színezetet kapnak, ha *i* hang található a következő szótagban (szótári jele szintén az aposztróf). Például az észit főváros, *Tallinn* (mindig két *n*-nel írva!) pontos kiejtése: tal'inn = tájljinn.

A mi zárt *ë*-nk, 15. magánhangzónk a magyar hangrendszer szerves része, gazdagítja nyelvünk hangzását és jelentésmegkülönböztető sze-

repe is van. Azonban a helyesírás megváltoztatása a jelenlegi helyzetben nem kívánatos, nem is lehetséges. Igazából nem a zárt *ë* bevezetéséről szóló kétszáz éves vitát akarom folytatni.

Azok a gyakorlati lépések érdekelnek, melyeknek segítségével a zárt *ë* tekintélye kialakítható, és hangzó köznyelvünknek ez az igényes változata megőrizhető. Ezért a köznyelvi kiejtési mércének (normának) tartalmaznia kell a zárt *ë*-s változatot, tudatosítani és oktatni kell a zárt *ë*-t. Ehhez igénybe kell vennünk a nyelvészeti irodalomban, a szótárakban (például az Idegen nevek kiejtési szótárában) bevált *ë* betűt. Az alapkérdés azonban ez: akarjuk-e fokozottan védeni, ápolni a magyar köznyelvi kiejtést? Ha igennel válaszolunk, akkor cselekednünk kell. A Bárczi Géza Értéktörző Kiejtési Alapítvány szerény eszközeivel szeretne hozzájárulni a zárt *ë* megőrzéséhez.

A finnek és az észtek példamutatóan munkálkodnak a keleti, kisebb finnugor népek és nyelvek megmentéséért. Erőfeszítéssel és pénzzel. Maga Jouni Kortesharju barátunk is Mordvinföldre utazott segíteni még 1999 őszén. Nyelvünk művelését, a beszédművelést nem tekinthetjük néhány ember fényűzésének. Figyelmezzünk Bárczi Gézának a zárt *ë*-re vonatkozó felszólítására: „Nyelvművelőinkre soha szebb feladat nem várt, sőt talán nem is várhat.”

Mészáros András

MIRŐL SZÓL?

Kemény Gábor októberi Nyelvi mozaikjában (ÉA. 1999/4.) Bíró András írását ismertette a „mostanában divatozó magyartalanságok” között említi a *dolog arról szól* szerkezetet, és angol nyelvi hatásnak tulajdonítja gyors terjedését. Jelentését így magyarázza: a dolognak az a lényege, az értelme. Jómagam is több éve kísérem figyelemmel ennek a kifejezésnek a „karrierjét”. Elsősorban a rádióban-televízióban megszólaltatott interjúalanyok használják, de jegyeztem fel példákat újságíróktól, politikustól, közgazdásztól, rendőrtől, sportvezetőtől, paptól, sőt nyelvésztől is.

Miért kifogásolható ez a szerkezet, ha a *szól valamiről* vonzatot értelmező szótáraink is tartalmazzák? Azért, mert olyan, mint a rákos sejt: terjeszkedésével kiszorítja a többit. A szavak esetében ez úgy történik, hogy mind újabb jelentéseket vesznek fel, magukba szívják más szavak jelentését, és így pusztítják el azokat.

Értelmező szótárunk szerint elsősorban írásművek szólhatnak valamiről, és amiről szólnak, az a dolog az írásműnek a tárgya. Például: „Ez a könyv a szabadságról szól.” A jelentésbővülés azzal kezdődött, hogy az írásművek mellett a zeneművek, színházi előadások, filmek is *szóltak valamiről*. Ez még rendjén lett volna, hiszen a dalnak, a előadásnak, a filmnek kapcsolata van egyrészt az írott szöveggel, másrészt a szóval, a beszéddel. A továbbiakban viszont ez a kapcsolat megszakadt, és olyan dolgok kezdtek *szólni valamiről*, amelyeknek a szólás nem sajátjuk. Lásunk néhány példát!

„A mi szakmánk *arról szól*, hogy megmutassuk önöknek, mi történik körülöttünk” – magyarázta az egyik tévériporter. Helyesen: *Mi azért vagyunk, a mi feladatunk az, hogy...*

„A mai világ *erről szól*, erről a szenzációáradatról” – hallottam egy másik csatornán. Helyesen: *A mai világtól elválaszthatatlan, annak szerves részévé vált a szenzáció.*

„Az elmúlt hetek parlamenti munkája *arról szól*, hogy az ellenzék igaztalanul vádolta a kormányt” – nyilatkozta a kormány szóvivő. Helyesen: *Az elmúlt hetek parlamenti munkáját az jellemezte...*

„A teremtés *az életről szól*” – hirdette egyik napilapunk írásának a címe. Helyesen: *A teremtés legfőbb értéke az élet.*

Ugyancsak egyházi témájú a következő példám: „A karácsony nemcsak *arról szól*, hogy Isten kilépett a némaságból...” Helyesen: *A karácsony nemcsak azt jelenti, nemcsak azt üzeni...*

Jeles képzőművészünk foglalta össze gondolatait kitüntetése átvételkor: „Ez a díj *arról szól*, hogy érdemes dolgozni.” Helyesen: *Ez a díj azt mutatja, azt bizonyítja...*

Irodalomtanártól jegyeztem fel: „A paródia nem *arról szól*, hogy ki gúnyoljuk a mű szerzőjét.” Helyesen: *A paródiának nem az a célja, a paródia nem arra való...*

Egy díjnyertes pályázat viselte ezt a címet: „Legveszélyeztetettebb az, akinek az élete *nem szól semmiről*.” Helyesen: *... aki nem látja értelmét az életnek.*

Az edző értékelte csapata teljesítményét: „A mérkőzés a mi meddő fölényünkről *szól*.” Helyesen: *a mi meddő fölényünket hozta.*

Mint láthatjuk, ez a kifejezés annyira divatosá vált, hogy a szavak, a szószervezetek tucajtait képes kiszorítani, felfalni, egyhangúbbá, erőteljesebbé, színtelenebbé tette ezzel a köznyelvet. Figyeljünk fel erre magunk körül, és próbáljunk gátat vetni e parazita szerkezet kiterjeszkedésének!

Móricz Kálmán

(folytatás az 1. oldalról)

Az NKÖM és az ASZ pályázata

B) **Nyelvtörő mondókák gyűjteménye.** Nyelvtörőknek vagy nyelvgyötrőknek az olyan mondókákat, rövid szövegeket nevezzük, amelyeket hangzóelosztásuk sajátos volta miatt nehéz hibátlanul elmondani, főleg gyorsan és többször egymás után.

Kötetben már megjelent anyaggal nem lehet pályázni. A gyűjtött mondókákat a gyűjtés helyének megjelölésével kell beküldeni. Az ilyen jellegű pályázatok értékét megnöveli, ha beküldőik pályamunkájukban idősebb adatközlőkre támaszkodnak.

Mindkét mondókapályázatra olyan gyűjteménnyel is lehet pályázni, amely nem gyűjtés eredménye, hanem a pályázó saját alkotása. Ezt a pályázatban természetesen jelezni kell.

3. **Szójátékon vagy anyanyelvünk valamely sajátosságán alapuló anekdoták, adomák, élcek, viccek gyűjteménye.** E pályázat közvetlen célja minél több olyan, családi vagy helyi hagyományon, esetleg irodalmi vagy történelmi forrásokon alapuló – vagy akár a pályázó által kidolgozott – adoma, tréfa, élc összegyűjtése, amely az anyanyelvvvel kapcsolatos, illetőleg nyelvünk sajátos lehetőségein alapszik. A gyűjtött anyag darabjainak keletkezési helyét, idejét – s ha van, forrását – jelezni kell, továbbá az adatközlő nevét is célszerű megadni. Kötetben már teljes egészében megjelent gyűjteménnyel a pályázaton nem lehet részt venni.

Az anyanyelvi kultúra őrzése és korszerűsítése szempontjából legjobbnak értékelt pályázatok **50 000 forinttól 300 000 forintig terjedő díjazásban** részesülnek, és a legértékesebb pályaműveket a minisztérium – lehetőség szerint – külön kiadványban jelenteti meg.

A pályázatot adatlap kíséretében kell benyújtani, amely a Nemzeti Kulturális Örökség Minisztériumának Ügyfélszolgálati Irodájában (1077 Budapest, Wesselényi u. 20–22. Tel.: 484-7100) díjtalanul szerezhető be. Postai úton nyomtatványt csak felbélyegzett, megcímezett A/4-es válaszboríték megküldése esetén lehet igényelni.

A pályázatot egy példányban – lehetőség esetén két példányban – a kitöltött adatlappal együtt és a borítékon a „**Nyelvművelő pályázat 2000.**” felirat feltüntetésével **2000. augusztus 1-jéig** kell a Nemzeti Kulturális Örökség Minisztériuma Pályázati Igazgatóságának (1410 Budapest 7. Pf. 219.) **postán** megküldeni. A postabélyegző legkésőbbi időpontja augusztus 1-jén 24 óra lehet. (Köszönettel vesszük, ha a pályázó a beküldendő anyaghoz pályamunkájának flopilemezét is csatolja.)

A pályázatokat a beküldési határidőt követő 60 napon belül a miniszter által felkért szakértői bizottság értékeli. A kiírásnak nem megfelelő, a szükséges dokumentumokat nem tartalmazó, a hiányosan kitöltött adatlap kíséretében, valamint a határidő után benyújtott pályázatokat a szakértői bizottság nem bírálja el. Hiánypótlásra a pályázat beküldési határideje után nincs lehetőség. A szakértői döntés felülbírálatának nem tudunk helyt adni. A pályázatok anyagát (beleértve a flopilemezt is) nem küldjük vissza.

Az eredményhirdetés a Kulturális Közlemben, az interneten a www.nkom.hu honlapon jelenik meg, és arról a pályázókat legkésőbb 2000. október 10-ig válaszlévlében értesítjük.

A pályadíjban részesülő szervezettel és magánszeméllyel a Nemzeti Kulturális Örökség Minisztériumának Pályázati Igazgatósága szerződést köt. A pályázat lebonyolítása a programfinanszírozás körébe vont előirányzatok felhasználásának rendjét is szabályozó 217/1998. (XII. 30.) számú kormányrendelet alapján történik.

Budapest, 2000. február 22.

Rockenbauer Zoltán s. k.
miniszter

Hölgyek, urak

Vannak szavaink, amelyek néhány évtizede még egy-egy rétegnyelvben fordulhattak csak elő. Mára azonban polgárjogot nyertek a köznyelvben és az irodalmi nyelvben is. A *srác*, a *csaj*, a *pasas*, a *zsaru* valamikor csak az alvilág szókincsében élt, akár csak a *kaja*, *pia*, *lővé*. A *lerobbant*, a *lebukott* is argó volt. Ma már a miniszter is a kórházak *lerobbant* állapotáról, korrupt tisztviselők *lebukásáról* nyilatkozik. Politikusok *átverés-t* emlegetnek, talán mert a *rászedés-t*, a *becsapás-t* nem találják elég súlyos kifejezésnek. Egykor hivatalosan is elfogadott szavak viszont szalonképtelenné válhatnak. Például: az 1877-ben alapított gyógypedagógiai intézménynek az volt a bejegyzett neve, hogy *Első Magyar Hülyenevelő és Apoló Intézet*.

Ez a nyelvi jelenség is – mint annyi más – társadalmi változásokat tükröz. Bizonytalanná vált egy-egy szó értéke. Hol süllyed, hol emelkedik. *Úr* szavunkat például sokáig háttérbe szorította az *elvtárs*, a *szaktárs*. Most átestünk ama bizonyos háziállat másik oldalára. Naponta halljuk, hogy X *úr* kirabolt egy bankot, Y *úr* ezer forintért agyonvert egy járőrelőt, Z *úr* gyerekeket rontott meg. Nemcsak a *férfi* tűnt el – legalábbis a saját nyelvéből –, hanem a *nő* is. Az autópálya szélén *hölgyek* árulják magukat. A szöveggyárban még *nők* dolgoznak, de a villamoson már zsebes *hölgyek* működnek, és a rendőrség keresi azt a *hölgyet*, aki kifosztott néhány öregasszonyt. Mert egyes riporterek ajkán az áldozat már nem *hölgy*, hanem *öregasszony*, *néni*, *nénike*, és nem *úr*, hanem *bácsi*, *bácsika*.

A sznobság is fura dolgokra képes a *hölgy* és az *úr* használatában. Nemrég az egyik rádióadás híreiben a következő neveket hallottam: Göncz Árpád, Orbán Viktor, Glatz Ferenc – és Kruxlháber *úr*, az embercsempész osztrák kamionsofőr.

Gyárfás Endre

Urak, elvtársak

A rendszerváltozás előtt az *elvtárs* volt a hivatalos megszólítás, emiatt az *úr* szó használata – néhány kivételtől eltekintve – gyanús volt. Amikor a Belügyminisztérium intézkedése révén az *úr*, *úrnő*, *asszony* szavaink ismét polgárjogot nyertek, egyesek fanyalogna fogadták ezeket a szerintük elavult szavakat. Az 1987-es kiadású ÉKsz.-ben az 1. jelentést így találjuk: „A kizsákmányoló osztályhoz tartozó ember, a hatalom birtokosa.” Igaz, a 2. jelentésben már udvarias megszólításként említi a szótár az *uram*, *hölgyeim* és *uraim* formákat.

Nem csoda, hogy a „fanyalgók”, akik a régi rend urainak pocskondiázásán nőttek fel, megszokták az *elvtárs* szót. Ez eredetileg a munkásmozgalom szava volt, és nálunk az orosz *tovaris* mintájára terjedt el. Talán még túl is szárnyaltuk ebben a Szovjetuniót, mert az orosz általában a keresztnév (*imja*) és az apai név (*otcseszto*) összekapcsolásával szólítja meg a közelebbi ismerősét, s emellett még a *grazsdanyin* (polgártárs) is elő-előfordul. Maga a *tovaris* a szovjet rendszer előtt az oroszban 'társ, barát' jelentésben fordult elő. Ezt igazolja Hadrovics-Gáldi Orosz-magyar szótára, melyből néhány példát idézünk: ~ *gyetszta* 'gyermekkori jó barát, játszótárs', *skolnij* ~ 'iskolátárs', *bojevoj* ~ 'harcostárs, bajtárs'. Puskinnak egyik versében, az *Uznyik* (A fogoly) címűben olvashatjuk a *moj grusztnij tovaris* szókapcsolatot; ennek jelentése: 'szomorú társam'.

Végezetül egy személyes jellegű történetet szeretnék elmondani. Amikor az 1950-es években édesapám *vezérigazgató úr*-nak szólította munkahelyi főnökét, az önérzetesen felelte, hogy nem *úr*. Szegény apám csak magában dünnyöghette, hogy ő ezt eddig is tudta, de *elvtársának* sem tekinti az illetőt.

Dóra Zoltán

Kétnyelvűségre nevelve

Zorán három és fél éves, Hollandiában lakik, mégis szépen beszél magyarul. Ennek az a titka, hogy magyar anyja és holland apa gyermekeként kétnyelvű nevelést kap. Az alábbiakban egy kis ízelítőt olvashatunk nyelvi kilengéseiről. Az édesanyja a következőket jegyezte le.

Elhatároztuk, hogy a fiunk kétnyelvű nevelést fog kapni, annak ellenére, hogy sokan megkérdőjelezik ennek a helyességét. Általában a következő érveket hozzák fel: Nem elég annak a szegény gyereknek egy nyelven megtanulnia?! Biztosan össze fogja keverni a két nyelvet! Egyik nyelvet sem fogja tökéletesen beszélni!

De a tapasztalatok azt mutatják, hogy ezeknek a félelmeknek nem sok alapjuk van. Sőt, ha egy kicsit szét nézünk a nagyvilágban, kiderül, hogy a Föld népszerűségének jelentős hányada kétnyelvű. Határvidékeken vagy azokban az országokban, ahol két hivatalos nyelv van, a szülők nem töprengenek azon, hogy kétnyelvű lesz-e a gyerekük vagy sem. Magától értetődik a két nyelv ismerete és használata.

Otthon én csak magyarul beszélek Zoránnal, a férjem főleg hollandul. Kíváncsian vártuk, hogy milyen nyelven fog először megszólalni. De ő az arany középutat választotta. Sosem fogom elfelejteni, épp a konyhában ültünk, Zorán felvett a földről egy kis papírdarabot, a füléhez emelte, és megszólalt: *Halló!* Egy másfél éves gyerektől ez nagy teljesítmény volt.

Használta a *papa* és *mama* szavakat, de ezek is elég nemzetközi, és hiába kezdte összeállítani a saját kis gyermekszótárát, az sem vallott igazán a holland vagy a magyar nyelvre.

mampa – mama és papa együtt;

ató – minden állatot ezzel a szóval illetett;

szapszi – ez a szó magyarosan hangzik, mégis a holland *slaappoppetje* szóból alkotta meg, ami alvóbabát jelent.

Zorán holland nyelvi környezetben nő fel, de én magyarul beszélek vele. S mivel az anya domináns szerepet játszik egy kisgyerek életében, a két nyelv hatását ötven-ötven százalékosnak mondanám az ő esetében. S ezt bizonyítani látszott az a tény is, hogy mindkét nyelvet tökéletesen megértette, de nem beszélt. Kétéves kora után kezdett el igazi szavakat használni. Főleg hollandul, mert ekkor kezdett óvodába járni.

A magyar nyelvi fejlődése nem olyan egyenletes, mint a holland. A magyarországi nyaralások alkalmával és a nagyszülők látogatásakor robbanásszerűen bővül a magyar szókincse. Napok alatt tanul annyit magyarul, mint amennyit hónapokig tanult hollandul.

Zorán annak ellenére – vagy épp azért –, mert kétnyelvű, gyönyörűen tudja elferdíteni a szavakat.

cinpiüngö – ez a cipő;

noksz – tudja, hogy ez a szó helyesen *zokni*, mégis a *noksz*-t használja helyette;

szomika – ez a tejen kívül mindenféle ital lehet, amit akkor iszik, ha szomjas.

Hároméves korától kezdett el egyszerű mondatokat használni. A két nyelvet nem keveri, hanem inkább átvesz olyan találó szavakat, amelyeket a másik nyelv nem tud olyan jól kifejezni. Ezért fordulhatott olyasmi elő, hogy egy vadidegen embert a következőképp szólított meg az utcán Hollandiában: *Bácsi, wat doe je?* (Bácsi, mit csinálsz?)

A magyar *bácsi* és *néni* megszólítás jó alkalmat ad a gyerekeknek, hogy akár ismeretleneket is megszólítsanak, anélkül, hogy tudnák a nevüket. A hollandban ezek a szavak hiányoznak. Ott csak az *uram* és *asszonyom* forma él, ami egy gyerek szájából másképp hangzik, mint a kedves *bácsi* és *néni*. S Zorán ezt, úgy látszik, megérezte. Viszont azt is hamar észrevette, hogy ezt a megszólítást Hollandiában nem kíséri kedves mosoly a bácsi vagy a néni részéről, ezért le is szokott róla. Ez a kis nyelvújítási kaland majdnem eredmény nélkül végződött. Mostanában már csak a magyartanítványaimnak jár ki a *bácsi* és *néni* megszólítás, mert *Nick bácsi*, *Lenie néni* és a többi magyarul tanuló megtiszteltetésnek veszi ezt az igazi magyar megszólítást.

Vannak viszont olyan szavak, amelyekhez annak ellenére is ragaszkodik, hogy tudja, ez nem így van hollandul. A magyar nagyszüleit *papó*-nak és *mamó*-nak hívja. Ha valaki egy fényképre rámutatva megkérdezi tőle, hogy: *Is dit opa?* (Ez nagypapa?), akkor ő ezt válaszolja: *Nee, dit is „papó”*. (Nem, ez papó.)

Az is előfordul, hogy a magyar szövegben holland kifejezéseket használ, ha az egyszerűbb és találhatóbb, mint a magyar. A holland *passen* ige azt jelenti magyarul, hogy: *megfelelő, oda való, illik rá/hozzá*. Ilyen vegyes mondatok születnek ezzel az igével: *Mama, ez a dugó past niet az üvegbe*. (Mama, ez a dugó nem az üvegbe való.) *Béla bácsi past niet a mozdonyba*. (Béla bácsi nem fér be a mozdonyba.) Béla bácsi egy legóemberke, aki nem fér bele a játékmozdony vezetőülésébe.

Zorán kiejtése mindkét nyelven nagyon szép. Sosem raccsolt, vagy ejtett *l* hangot az *r* helyett. Ki tudja ejteni a holland torokból jövő *r*-t és a ropogós magyart is. Mindkét nyelvben a megfelelő *r*-t alkalmazza. Ha vicces akar lenni a holland óvónőjével, akkor így szól neki: *Marríja! Marríja!* Jól megropogtatva az *r*-eket. Ez persze nagyon tetszik az óvónőnek.

Jól hangsúlyoz mindkét nyelvben, de ha egy szónak nem tudja a hangsúlyát, akkor a magyar nyelv következetes szabálya szerint az első szótagra helyezi a hangsúlyt. Ezért mond „fontein”-t a „fontein” (szökőkút) helyett. Ha két szó hangalakja megegyezik a két nyelvben, csak a hangsúly tér el, akkor is az első szótagot hangsúlyozza. Ezért mond hollandul is „telefoon”-t a „telefon” helyett. De ez nem nagyon zavaró, és erről is le fog szokni idővel.

Akit ismer, ahhoz a megfelelő nyelven szól. Akit még nem ismer, annál a magyar nyelvtudását veti be, kezdve a *néni* vagy *bácsi* megszólítással. Ha ez nem vezet eredményre, akkor hollandul folytatja tovább.

A kétnyelvű gyerek beszédfejlődését roppant érdekes végigkísérni. A gyerekek igen kreatív módon bánnak a nyelvvel. Zorán például nagyon szeret holland szavakat magyar kicsinyítő képzővel ellátni. *Kérsz egy kis leveskét?* – kérdezem tőle. Amire ő így válaszol: *Nem kérek soep-ocskát*.

Egyik reggel a nyári vakáció végén Zorán elém állt, és ezt mondta: *Andiában megyek az óvodába*. Nem tudtam, hogy mi az az *andiá*, ezért rákérdeztem. *Hol?* Erre ő csodálkozva rám nézett, és így felelt: *Hol? Andiában!* Ekkor értettem meg, hogy *Hollandiában*-t akar mondani. A *hol* kérdőszót pedig elhagyta a kijelentő mondatból.

Peer-Poros Gizella

„Nem kellene mumust csinálni a nyelvtan tanításából...”

Pusztai Ferenc egyetemi docenssel beszélgettünk pályájáról, az anyanyelvi oktatásról és a készülő új értelmező szótárról

– Milyen közvetlen élményekből táplálkozott anyanyelvi tudata, az anyanyelvhez fűződő viszonya?

– A Balatonfelvidék északi peremén születtem, Monostorapátiban, apám itt volt tanító. 1950-ben átkerültem Káptalanfára, majd Sümegyen érettségiztem. A vidék, a táj, a családi környezet meghatározó mértékben befolyásolta vonzódásomat a könyvekhez, az olvasáshoz. Szomszédasszonyunknak, Rozi néniéknél volt egy nagy betűs illusztrált bibliája. Rozi néni főzés közben a szomszédjáró gyerekeknek, mármint nekem, többször megmutatta ezt a könyvet, amelynek fellapozása rendkívüli élmény volt számomra.

– A gyermekkori olvasmányélményekhez mivel járult hozzá a család házikönyvtára?

– Az otthoni könyvek közül leginkább Gárdonyi Géza Egri csillagok című könyvére emlékszem. Káptalanfán viszont az egyik tanítónőnek olyan könyvtára volt, hogy tizennégy éves korom előtt olvashattam Jókai, Móricz, Mikszáth, Victor Hugo jelesebb műveit. Az igazi fordulat akkor következett be, amikor Móricz regényét, A boldog embert olvastam. Ekkor fedeztem fel a tudatos olvasás élményét. A számomra ismeretlen tájszavakat felírtam egy cédulára, és megpróbáltam értelmezni, megfejteni őket.

– A tájnyelvi kutatás később is jellemezte tudományos munkáját?

– Szakmai területemként a nyelvjáráskutatást nem nevezném meg. Ez inkább oktatói munkám részévé vált. A Kárpát-medencében később diákjaimmal sok nyelvjárásgyűjtő úton vettem részt, de engem már akkor is elsősorban az érdekelt a nyelvben, hogy miként változik a szó jelentése a szituációtól, a szövegkörnyezettől függően. Úgy is mondhatnám, hogy érdeklődésem szakmailag stilisztikai irányú volt. Később tanáram a lexika, a szókészlettörténet felé tereltek. Végigjártuk a filológiai mesterség minden szakaszát. Cédularendezéssel kezdtük, aztán adatgyűjtéssel, forrásellenőrzéssel folytattuk.

– Hogyan alakult későbbi életpályája?

– 1963-ban végeztem a bölcsészkaron, és itt is maradtam az egyetemen gyakornokként. Tulajdonképpen

azóta kötődöm valamilyen módon jelenlegi munkahelyemhez, az egyetemi tanszékhez. A 70-es évek végén kezdtem el azt az előadás-sorozatot, amelyet a mai napig tartok Magyar nyelv, magyar művelődés címmel.

– A napi oktatói, pedagógiai munka mellett egy rendkívül jelentős vállalkozásnak is meghatározó részese. A Magyar értelmező kéziszótár új, átdolgozott kiadásának munkálataira gondolok.

– A Magyar értelmező kéziszótár 1972-ben jelent meg, azóta csak változatlan utánnomások voltak. Ha az 1989–90-es esztendőket politikai, társadalmi változásait nem is vennénk figyelembe, akkor is kötelességünk volna felfrissíteni az egykori szótárt. Az elmúlt években több fontos nyelvészeti kézikönyv jelent meg. Gondolok itt a Grétsy László és Kemény Gábor által szerkesztett Nyelvművelő kéziszótárra vagy a Magyar helyesírási szótárra. Indokolt hát, hogy az értelmező szótár is igazodjék a nyelvi, nyelvhasználati változásokhoz. Helyet követel magának az akciófilm, az aranygól, az autóriasztó, a balkanizálódás, a békefenntartó, a bőrféjű, a búcsúkoncert és a többi új keletű kifejezés.

– Szóljunk azokról a szavakról is, amelyek viszont kikerülnek az előkészületben levő szótárból!

– Csínján kell bánni a rostálással. Fő szempont, hogy elsősorban a bővülést dokumentáljuk; a helycserét, a rétegváltást pedig a minősítések módosításával jelezzük. A kihagyással, a szótárból való törléssel csak nagyon indokolt esetekben élünk.

– Kiknek a nevéhez fűződik a szótár előkészítése és megjelentetése?

– A régi gárdából Juhász József és Szőke István kapcsolódott be. Az etimológiai rész felújítását Gerstner Károly végzi. Általános lektornak sikerült megnyernünk Kemény Gábort, akinek a Képes diákszótárnál, a Nyelvművelő kéziszótárnál és számos más kiadványnál szerzett lexikográfiai tapasztalatait ebben a munkában is jól hasznosíthatjuk. Az előszerkesztésben részt vállalt Bíró Ágnes, Fercsik Erzsébet, Hegedűs Attila és T. Somogyi Magda is. Így alakult ki a szótárt készítő csapat. Az új kiadás, akárcsak a korábbiak, az Akadémiai Kiadó gondozásában jelenik meg.

– Beszélgetésünk végén térjünk vissza a tanári katedrához! Hogyan látja a magyar nyelv tanításának esélyeit és az irodalomtanítás jövőjét?

– Én azok közé tartozom, akik mindig is perben álltak azokkal, akik irodalom és nyelvtan, irodalmi érdeklődés és nyelvtani érdeklődés között nemhogy különbséget láttak, de a másságot a feszültségig, sőt az elhárítólódásig fokozták. Sajnálatos, hogy tanárok hiszik el, hogy ők csak irodalmat szeretnek tanítani, és a nyelvtan tanításából maguk számára is mumust csinálnak, valami riasztó bálványt. Számomra ez érthetetlen. Hogy lehet valaki jó irodalomtanár, hogy tud egy szövegnek az értelmezésére egyáltalán vállalkozni, ha úgy gondolja, hogy a nyelvtani elemzés csak címkeragasztás? A tankönyvekkel persze egy más természetű összefüggés is beleszövődik ebbe a gubancba. A fogalomalkotás nyelvi eszközei egyes tankönyvírók számára mintha stilisztikai kérdéssé egyszerűsödnek. Ennek a helyzetnek a megváltoztatása érdekében bőven van tennivaló. A tankönyvek szövegét nyelvi lektorok ellenőrizték, ne csak szakmaközi dohogás legyen körülötük. Minél több elemzésből derüljön ki, ha nem illeszkednek a kategóriák, zavarosak a megfogalmazások, henyé a szövelezés.

– A jövőt illetően mondhatjuk-e azt, hogy Ön optimista?

– Természetesen. Meggyőződésemnek az az alapja, hogy a nyelv nem önmagáért való. Akiknek szükségük van rá, azok olyanná fogják formálni, hogy betöltsék szerepét. Nincs helyette más: az emberi gondolkodásnak, a gondolatok továbbításának ez az eszköze. Amikor nyelvi feszültséget, zavart lát az ember, és ezt szövé is teszi, akkor egy nagyobb konfliktus megelőzésére törekszik. Abban bizonyos vagyok, hogy ha a zavar elér egy olyan fokot, hogy már nincs szót értés az ismeretközlésben, abból csak robbanás lehet. Szerintem ez nem fog bekövetkezni. Annak viszont nem vagyok híve, hogy az efféle bizonytalanságot tartósan fenntartsuk, mert ez a gondolkodás zavarához vezet.

– Tanár Úr, köszönöm a nagyon tanulságos beszélgetést.

A beszélgetést feljegyezte:

Maróti István

Anyanyelv, világnyelv – Bábel?

Szerkesztette és válogatta: *Gergely Mihály*

A Móricz Zsigmond Kör és a Hét Krajcár Kiadó 1998 áprilisában *Nyelvek egyenjogúsága* címmel vitát rendezett. Deme László előadásából, a hozzászólásokból, valamint Deme Lászlónak, Fodor Istvánnak, Gergely Mihálynak és Korach Mórnak korábban is megjelent írásaiból Gergely Mihály szerkesztett kötetet.

Ahány nyelvet ismerünk – véli Deme – annyiféleképpen fogjuk fel környezetünket. Akinek a hüvelykujja (*thumb*) nem is ujja (*finger*), az nyilván a mutatóujját tartja az elsőnek. Szólt Deme László az egy nyelvűség korlátairól és a kétnyelvűségben élő emberek nyelvváltoztatásáról is. Már 1974-ben is ezt vallotta: „*én a mesterséges általános másodnyelv világszintű elfogadását sürgetem elsősorban. Ha az illetékesek rovására írják az eszperantónak, hogy már »van« és »valaki«, tehát nem eléggé a miénk, mindent megteszek egy másik megszületéséért.*” Mintha csak L. L. Zamenhofnak, az eszperantó megalapozójának szavait hallanánk, aki 1888-ban az Amerikai Filozófiai Társaság által meghirdetett kongresszushoz fordult hasonló javaslattal.

Bartis Ferenc azt emelte ki hozzászólásában, hogy „egész Amerikában, tehát északról le délre a nyelvek, a nemzeti, sőt csoportnyelvek valósággal a reneszánszukat kezdik élni”. Nálunk „az angol nyelv térhódítása és hegemoniájának megszerzése úgy megy végbe, hogy az emberek többsége észre sem veszi”.

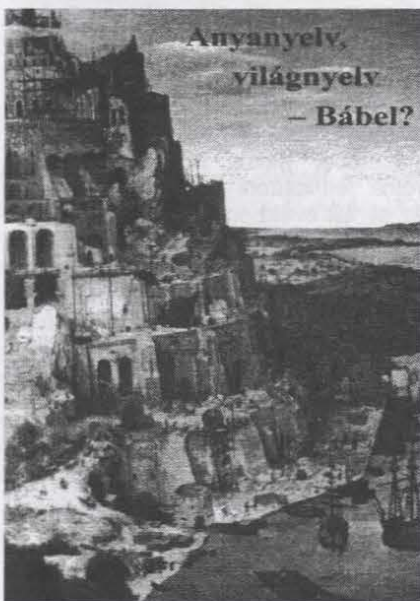
Fodor István szerint a múlt század két-száz ausztráliai bennszülött nyelvéből 92 maradt, s csupán huszat beszélnek néhány száznál többen. Létükben fenyegetett nyelvnek az ugor nyelvek közül a vogul és az osztják. A magyarral kapcsolatban Fodor nem a nyelv létének a veszélyeztettségéről, hanem a határon túli magyar ajkú lakosság nyelvi beolvadásának a veszélyéről szól. A nyelv szabályszerű elpusztulása elsősorban az irodalom nélküli nyelveket fenyegeti. Fodor István hangsúlyozta, hogy a kisebbségi nyelvek sorsa nagymértékben függ az adott országok nyelvpolitikájától.

Weöres Sándor, Varró Dániel verseit, Nádas Péter, Tar Sándor szövegeit olvasva én ma is egy sok területen gazdagodó magyar nyelv társbirtokosának érzem magam. Sajnos, szövegeik nem minden-hová s nem mindenkihez jutnak el. Ezenkívül a szaknyelvek állapota sem kielégítő.

1996-ban Tóth Éva írta alá a magyar Pen Club nevében a nyelvi jogok egyetemes nyilatkozatát. Ez kimondja, hogy minden nyelv egyenlő, s hogy minden nyelv az emberiség közös kincse. A Pen Clubnak egyébként jiddis, macedón, roma, 1993 óta pedig eszperantó tagozata is van.

Szent István idejében – véli Sebeők János – „úgy vetült fel a kérdés, hogy Szent István vagy Koppány. A magyar-

ságtudatot (...) akkori valóságában a koppányi út testesítette meg, a koppányi hit (...) és a magyar nyelv. Ehhez képest a válsz, amit Szent István az Intelmekben leírt soknyelvűség mellett is kimondott, az akkori nemzet lelkétől idegen vallás, a kereszténység s egy idegen erőközpont elfogadása, nevezetesen Brüsszel helyett Róma elfogadása volt.” Sebeők szerint most is meg kell kötni a kompromisszumot. Akkor pedig jön az angol, mint egykor a latin.

Gados László szerint az európai politikuskok képmutatóan viselkednek, amikor azt hiszik, hogy három nyelv tudásáról kiötlött követelményük megoldhatja Európa lassan mindennapos nyelvi gondjait. Cáfolja Gados, hogy a nemzetközi kommunikáció nyelvének vagy nyelveinek megválasztása során a valamilyen nemzeti kulturális hagyományhoz való erőteljes kapcsolódást feltételnek kellene tekinteni: a kultúra tanulmányozójának mindig meg kell tanulnia a tanulmányozott kultúra nyelvét. Közvetítő nyelv itt nem segít. Az angol nem felel meg a német kultúra és főképp az irodalom tanulmányozására, a német nem felel meg az olasz kultúra tanulmányozására (stb.). Ezekre a feladatokra az eszperantó sem alkalmas. De alkalmas lehet bármely nyelv és köztük az eszperantó is. 1. a mindennapi ügyekben való tájékozódásra, szóbeli, írásbeli kommunikációra; 2. ismeretszerzésre. Kitér Gados az eszperantó viszonylagos könnyűségére, elmondja, hogy 1922–23–24-ben a Népszövetség megvitatta az eszperantó oktatásának lehetőségeit, s hogy pozitív kimenetelű iskolai kísérletekről számoltak be már ebben az időben. Ezúttal nem szól viszont Gados László arról, hogy jöllehet a japán Nitobe Inazō, akit a Népszövetség megbízott az eszperantó ügyeinek megvizsgálásával, elisme-

rően szólt az eszperantóról, és – objektívításra törekedve – nem feledkezett meg az akkor az eszperantóval leginkább vetélkedő idő (Ido) nyelvről sem, hathatós intézkedést a Népszövetség nem tett sem az eszperantó, sem az idő érdekében, mint ahogy az UNESCO és az Eszperantó Világszövetség között 1954 óta fennálló konzultatív kapcsolat is – két támogató határozaton (1954, 1985) kívül – eddig csak kismértékben járult hozzá az eszperantó lehetőségeinek növeléséhez.

Szalay Károly azt mondja, hogy a magyar nyelv tisztaságát védelmezve nincs mit félni az angol befolyástól. Nem ért egyet a középkori latin és a mai (világ)angol között párhuzamot húzókkal (Sebeőkkel?): a latin szűk réteget érintett, most az angol átfogó hatású. Nem bízik a tömegek többnyelvűségében, hiszen az emberek a magyar jogi kifejezéseket sem tudják használni. Szilvási László, az *Eventoj* című eszperantó lap szerkesztője arra mutatott rá, hogy az angol nem magától terjed: Nagy-Britannia költségvetésében jelentős összeg szolgálja a nyelv terjesztését. A következő százötven évben eldől, hogy lesz-e magyarság – véli Szilvási László.

Ott voltam én is. Utaltam rá, hogy az eszperantó nemcsak közvetítő nyelvként működik: máris stabilan nyelve az eszperantisták belülről is tagolt, sokat vitázó közösségnek.

Deme László szerint Magyarországon nyelvápolásra, a határon kívül a nyelv védelmére van szükség. Ő maga interlingvista – a nemzetközi nyelv általában vett gondolatának a híve. Eszközt keresve a nemzetközi kommunikációra az eszperantót a feladatra legalábbis alkalmasnak találta. Bárcki Géza 1966-ban helyesen látta, hogy az eszperantó nyelv a jelenleginél (az akkorinál) sokkal szélesebb körű használatra érdemes.

A kötetben – más írásai között – megjelent Gergely Mihálynak Glatz Ferenc-hoz intézett nyílt levele is. Gergely Mihály, nagyra értékelve Glatz Ferenc tíz tézisének egészét, méltán fájjalja, hogy az eszperantót mint közvetítő nyelvet ezek a tézisek figyelmen kívül hagyják.

A kötet alcíme – *Mentsük meg a nemzeti nyelveket!* – a valóságosnál nagyobb egységet sugall. Késégtelen azonban, hogy a közölt szövegeket összeköti a világ nyelvi sokszínűségéért érzett aggodalom.

A nyelvek beszélőik beszédében és írásában élnek. Ha szeretünk egy nyelvet, azon kell lennünk, hogy az emberi kommunikáció minden területén működhesen és működjék is. (*Hét Krajcár Kiadó, Budapest 1999., 135 l.*)

Wacha Balázs

Helyesírás – felsőfokon

Minden tanár, diák és az anyanyelv iránt érdeklődő igényes felnőtt örömmel veszi tudomásul, hogy az utóbbi években egyre fontosabb szerepet kap életünkben a helyesírás. Ugyanúgy szüksége van rá a számítógép előtt ülő szövegszerkesztőnek, mint az idegen nyelveket tanuló fiatalok ezreinek vagy az üzletembereknek, menedzsereknek, de még a kereskedőknek is.

A különféle kisebb-nagyobb könyvkiadók számos kötet (gyakorlókönyv, mondatgyűjtemény, tesztlapsorozat, feladatár, tanulmánykötet stb.) megjelentetésével gazdag választékot kínálnak valamennyiünknek.

A helyesírás-tanítás színvonalának emelése érdekében rendezik meg a szakemberek immár valamennyi korosztály számára az országos versenyeket: az általános iskolások két év óta a Simonyi Zsigmond helyesírási versenyen (Bp., ELTE), a középiskolások több éve az Implom József középiskolai helyesírási versenyen (Gyula, Erkel Ferenc Gimnázium), a tudományegyetemek, a tanár- és tanítóképző főiskolák hallgatói pedig a Nagy József Béla helyesírási versenyen (Eger, Eszterházy Károly Tanárképző Főiskola) mérik össze tudásukat.

Az egeri főiskola kétnapos rendezvénye (1999. november 26–27.) szakmai programmal kezdődött. Ezt követően az anketon a tanárok és diákok kérdései jelezték napjaink helyesírási nehézségeit. Például: Hogy írjuk a panziók nevét? Mi a helyes formája a *Cambridge* név -i képzős származékának? Mi tartozik a vendéglátó-ipari egységek, szállodák nevei közül a valódi intézménynevekhez, és melyek az intézménynévszerű elnevezésekhez? Milyen a tanszékek nevében a kezdőbetű? Mi irányítja a templomok nevének írását? Mikor ajánlatos a rendezvények, ünnepségek nevét nagy kezdőbetűvel írni?

Eredmények:

I. díj: Bárdos Eszter (Eszterházy Károly Tanárképző Főiskola; tanára: Bozsik Gabriella);

II. díj: Gyarmati Ágnes (Eötvös Loránd Tudományegyetem; tanára: Antalné Szabó Ágnes);

III. díj: Deli Tünde (Kölessey Ferenc Református Tanítóképző Főiskola; tanára: Zabó Zoltán).

A számítógép megjelenése és rohamos térhódítása minden területen óriási technikai vívmánynak számít, de a forgalomban lévő helyesírás-ellenőrző programok soha nem helyettesíthetik, és kiváltképp nem teszik fölöslegessé az egyén helyesírástudását. Ezért mindannyiunk feladata, hogy igényes oktatómunkával, remek szakirodalommal, érdekes rádiós és televíziós anyanyelvi műsorokkal bizonyítsuk: az anyanyelvi műveltség egyik fontos területe a helyesírás.

Bozsik Gabriella

CÍMSZAVAK

az új értelmező szótárhoz (9.)

áramkommandó: az áramszolgáltató vállalatok által szervezett, szakemberekből álló csoport, amely igyekszik megállapítani, tetten érni az áramlopást.

bálás ruha: főleg Nyugat-Európából érkező használt ruha és elárúsítóhelye. Nevét a szállítmány jellegéről (ti. bála) kapta. A *bálás ruha* üzletnéven kívül gyakori a *bálás butik* is.

díjkompenzáció: a közüzemi díjakat fizetni nem tudóknak igazolások alapján biztosított segély.

félkarú (rabló): a pénznyerő automaták „népies” elnevezése. Pl. A *félkarú* áldozata (Magyar Nemzet, 2000. január 27. 15).

keresőprogram: a világhálón (interneten) lévő információtömegben a keresett anyagot – főként tárgyszó vagy szórészlet szerint – megtaláló segédprogram. Pl. Yahoo, Alta Visla (ez utóbbit magyarul Altavizslának is nevezik – szerencsésen rímel a *vizslakutyá-ra*).

készbeton: folyékony beton, amelyet beépíthető, kész állapotban szállítanak az építkezés helyszínére.

pláza: új, sokfunkciós, szórakozásra és „élményvásárlásra” ösztönző bevásárlóközpont. Mintapéldánya a Duna Plaza, majd: Csepel Plaza stb.

plázázás: az 1990-es évek végén gombamódra megszaporodó bevásárlóközpontokban való „élményvásárlás”, amely sokszor nem is vásárlás, csak nézelődés, séta, szórakozás.

szlömösödés (!): lepusztulás, elnyomódás. A magyar sajtóban kb. egy évtizede bukkant fel az angol *slum* 'szegénynegyed, nyomortanya' szónak ez a származéka. Nemrégiben már a Krónikában is hallható volt *szlomesedés* formában. További változata: *szlamosodás*. Pl. „A VI. kerületi önkormányzat vezetőiben feléledt a remény, megállítható a kerület *szlömösödése*” (Magyar Nemzet, 1999. november 27.).

SMS (kiejtése: esemes): rövid, rendszert legfeljebb 160 betűhelyből álló szöveges üzenet a mobiltelefonon. „Az SMS korát” a végletekig lerövidült közlés, a leegyszerűsödött nyelvezet (és helyesírás) jellemzi. Az egyik szolgáltató cég SMS-novellapályázatát is hirdetett (160 betűből).

türelmi zóna: hivatalosan kijelölt terület, ahol az örömlányok tevékenykedhetnek (Üzleti 7. 2000. január 31.).

wap: a „drót nélküli kommunikáció” új állomása, internet drótok nélkül, mobiltelefonok segítségével (Heti Világgazdaság, 2000. február 12. 76).

Rovatunkban olvasóink szövegeiből is szívesen válogatunk!

B. G.

HÍREK

Ismét egy új nyelvművelő rovat! Az 1999 szeptemberében induló s azóta havonként megjelenő, *Mentor* című oktatási, egészség- és életmódmagazinban a folyóirat legelső számától kezdve ott találjuk a *Nyelvelő* című rovatot is, amely anyanyelvünk ápolására, védelmére szolgál. A rovat gazdája **Adamikné Jászó Anna**. Sok sikert kívánunk neki és rovatának egyaránt!

* * *

A híres *Czuczor-Fogarasi*, vagyis *A magyar nyelv szótára* újrakiadására vállalkozott a Miskolci Bölcsész Egyesület. A hatkötetes munkát 12 kötetre bontva kívánják kiadni. 1999-ben az első kötet meg is jelent.

* * *

Második (reprint) kiadásban látott napvilágot **Szily Kálmán**nak *A magyar nyelvújítás szótára* című munkája a Nap Kiadó gondozásában.

* * *

Megalakult **Fábián Pál, Grétsy László és Balázs Géza** szervezésében a *Szarvas Gábor asztaltársaság* az MTA tudósklubjában. A február 17-i alakuló ülést követően idén április 20-án, szeptember 21-én és november 16-án találkoznak az asztaltársaság tagjai.

* * *

Az *V. Nemzetközi Hungarológiai Kongresszust* 2001. augusztus 6–10. között rendezik meg a finnországi Jyväskylä városában Hatalom és kultúra címmel.

* * *

Az ENSZ kulturális és tudományos szervezete, az UNESCO február 21-ét az anyanyelvek napjává nyilvánította. Ebből az alkalomból a Magyar Televízió *Szószóló* címmel egész napos programot sugározott. A tervek szerint ezután minden évben megrendezik az anyanyelv napját.

* * *

Felfedezőúton a jelek birodalmában címmel 15 jeltani tanulmánnyal megjelent a *Magyar Szemiotikai Társaság* könyvsorozatának 2. kötete. A kötet csak az ELTE BTK félemeleti könyvesboltjában kapható.

* * *

Új vezetősége és részben megújult tagsága van az *MTA Magyar Nyelvi Bizottságának*. Az 1999. december 10-i vezetőségválasztó ülésen a következő három évre a bizottság elnöke **Keszler Borbála**, társelnöke **Grétsy László**, titkára **Balázs Géza** lett.

Összeállította: **B. G. és G. L.**

Először is az elmúlt évi 5. számunkban közzétett rejtvények megfejtését adjuk meg.

I. Növénygyűjtemény. A gyűjtemény lelőhelye Bácsalmás, az egyes növényeké pedig: 1. Alap vagy Csala (Acsalapu); 2. Fony (Áfonya); 3. Ács vagy Vác (Árvácska); 4. Oros (Borostyán); 5. Ajka (Csajkavirág); 6. Abda (Labdarózsa); 7. Écs (Mécsvirág); 8. Üllő (Süllőhínár); 9. Arka (Szarkaláb).

II. Számok és betűk. Úgy szeretem Rodostót, hogy el nem felejthetem Zágont.

III. Névrejtő. 1. Aba. 2. Kál. 3. Ali. 4. Vid. 5. Ond. 6. Ete. A középső függőleges oszlopból kiolvasható név: Bálint.

IV. Író és hőse. 1. Kifejt. 2. Áradók. 3. Ránéző. 4. Minusz. 5. Átizen. 6. Nyárfa. Az író Kármán József, híres művének hőse Fanni.

V. Illyés Gyula a nyelvről. Nyelvünk áttekinthetőségét, egyszerű rendszerét múltjában leljük meg legvilágosabban.

Azok közül a megfejtőink közül, akik megszerezték a sorsolásban való részvételhez szükséges 70 pontot – csaknem mindnyájan; még leginkább az első feladat okozott némi nehézséget –, a következők nyertek egy-egy könyvet: Berzlánovich Antalné, Horvátsidány, József u. 9. (9733); Budapesti Evangélikus Kollégium Pontozó csapata, Budapest, Rózsák tere 1. (1077); Földesi Istvánné, Balatonfüred, Mikes Kelemen u. 1. (8230); Konyári Irén, Nyír-egyháza, Tompa u. 11/C (4400); Oszuska Miklósné, Dág, Deák Ferenc u. 133. (2522); Révész Sámuelné, Ebes, Vasútállomás (4211); Rókusi 1. Sz. Általános Iskola, Szeged, Kossuth Lajos sgt. 37. (6724); Somogyi Botond, Románia, Kolozsvár, Str. Fântânele 57/5.; Tagschererné Törzs Valéria, Budapest, Lassú u. 19. (1164); Vogel Nóra, Biatorbágy, Hatház u. 13. (2051). Szívvel gratulálunk, a nyereményt elküldjük.

A Pontozó újabb feladatai

I. Költő és verse. Olvasóinknak az a feladatuk, hogy írják be az ábrába a meghatározások alapján odaillő nyolc-betűs, azaz nyolc betűjegyből álló szavakat. Ha megfejtésük helyes, a kiemelt oszlopokban felülről lefelé olvasva egy nagy költőnek egyik ifjúkori versének címére és magának a költőnek a nevére bukkanhatnak. Mivel összesen 16 négyzetbe kell beírni egy-egy betűjegyet, a megfejtés 16 pontot ér.

1. Teljesen hasonló, ugyanolyan kinézetű
2. Műszál alapanyaga lehet
3. Mocsár
4. Fiatal fiú népies elnevezése
5. A szürke egyik árnyalata
6. Munkaasztal az asztalosműhelyben
7. Arra a helyre kerges
8. Vágóeszköz része

II. Kétjegyű betűk kavalkádja. Főleg szóösszetételekben gyakran kerülnek egymás mellé kétjegyű mássalhangzók, így az itt következő rejtvényben is. Vajon mely szavakban? Olvasóink megtudhatják, ha helyesen válaszolnak a meghatározásokra, s ráadásul a bekeretezett betűkből egy foglalkozásnevet is összeolvashatnak. A hat szóért egyenként 2 pont, a foglalkozásnévéért további 2 pont jár, összesen tehát 14!

1. Sötétben pásztázhat _ [] NYNY _ _ _ _
2. Népes összejövétel [] _ GYGY _ _ _ _
3. Gabonaegység _ _ ZSSZ [] _
4. Háziszárnyas _ _ _ _ GYTY _ []
5. Farmakon _ _ _ GYSZ [] _
6. Régies újszülött! _ [] _ CSSZ _ _ _ _

III. Egy ásványnevet a középebe! Ez a feladat valójában nem más, mint egy ravasz olvasási gyakorlat. Közéteszünk hat rövid mondatot, ám ezeknek néhány betűnyi – pontosabban betűjegynyi – része nincs odaírva; helyüket csupán pontok jelzik. Ahhoz, hogy a mondatok értelmessé váljanak, megfejtőinknek nem kell mást tenniük, mint beilleszteniük a pontok helyébe egy-egy odaillő ásványnevet. Minden megtalált ásványnevről 3 pontot ér. Aki azt is megírja, hogy ezekben az intarziászerűen betöltött ásványokban mi a közös, további 3 pont jutalmat érdemel. Összesen tehát 21 pontot lehet szerezni.

1. Két to kótába nem elég.
2. Magam választott séget.
3. A ke dia vallásaiban ismeretlen.
4. Egyesek szerint a gága nép volt.
5. A mal rabámult.
6. A lap- siában is velem volt, úgy kellett a munkámhoz.

IV. Nyolcszor nyolc. Megfejtőink az ábra helyes kitöltése után a bal felső sarokból kiindulva a jobb alsó sarokig egy népszerű ifjúsági regény címére találnak. Utána, ha a sorokat ügyesen átrendezik, a szerzőnek egy másik írására is rábukkanhatnak. Mi a két mű címe, és ki az írójuk? A megfejtők a két címért 8–8, a szerző nevéért további 4, összesen tehát 20 ponttal gazdagodhatnak.

1. Tetszésnyilvánítási forma
2. Omladozó
3. Dunántúli város
4. Testi épséget veszélyeztető
5. Ráma
6. Csuklopánt
7. Szabadharcos
8. Kürtőkalap

V. Kosztolányi a nyelvről. Száztizenöt éve, 1885. március 29-én született a Nyugat első nemzedékének kiemelkedő költője, Kosztolányi Dezső, aki anyanyelvünkkel is rendszeresen foglalkozott írásaiban. Az évforduló alkalmából keresztrejtvényünkben az ő egyik cikkéből idézünk egy nyelvünkre vonatkozó mondatot. Ezt tessék beküldeni! Megfejtése 25 pont.

Az ebben a számunkban közzétett rejtvények együttes értéke 96 pont, de már 80 pont is elég ahhoz, hogy a beküldő részt vegyen megfejtésével a sorsolásban, és egy könyv nyertese lehessen. A rejtvények megfejtését **2000. június 1-jéig** kell beküldeni címünkre: Édes Anyanyelvünk, Pontozó, 1364 Budapest, Pf. 112.

Minden kedves megfejtőnek a rejtvényekkel való eredményes megbirkózást és hozzá jó szórakozást kívánunk a feladványok készítői:

Grétsy László (III.), Harmati Gizella (IV.), Láng Miklós (II.), Mezey László (I.), Schmidt János (V.).

KIFEJEZŐ NYELVÜNK

1	A	2	3	4	5	K	6	7	8	L	9	10	11	12	Y
		13					14				15				↓
16						17				18			19		
20					21					22		23		24	
25				26			27		28				29		T
30		31		32			33				34		35		
L		36	37				38				E				J
39	40					41						42			↓
	A						43	44		N		45			É
		46				47				48			49	50	
51	M		52		53					E			Ü		54
55	56		57					58		59			60		
61		62		63			64		65			66			
67			68			69					70				
	M					Z				N					I

VÍZSZINTES: 1. Kosztolányi Dezső megállapításának kezdő szavai. 13. Főzött ragasztószer. 14. Cserehāti település Encstől nyugatra. 15. Nápolyigyártáshoz is sütik. 16. Tápláló leves. 17. Burgenlandi település a Pinka jobb partján. 19. Talál. 20. Hatalom gyakorlása. 22. Idegen sí! 24. A rádium vegyjele. 25. Ez pedig a galliumé. 26. Csökken a szintje. 28. Színpadi szende. 30. Az Attila egyik becézett alakja. 32. A szóban forgó eseményt követően. 34. Kossuth-díjas balettművész (Imre, 1930–2000). 36. Diáksporkör, rövid. 38. **A gondolat második része.** 39. Többszörös olimpiai és világbajnok svájci tornász (Georges). 42. ... Vilmos; Rossini operája. 45. ... de Cologne; kölnivíz. 46. A Solaris írója (Stanislaw). 47. Fárad, lankad. 49. Kerti házikó. 52. Az irigységet jelképező szín. 54. Padova centruma! 55. Az ezüst vegyjele. 57. Norma ...; Martin Ritt rendezte film. 59. Üzemananyag. 61. ... Camp; barcelonai stadion. 63. Törökország fővárosa. 66. Leereszkedő jóindulat. 67. Messzire hajít. 69. Nem is mögé! 70. Kapukirúgás követi!

FÜGGŐLEGES: 2. Búzaöldet tarol. 3. Falióra sétálója. 4. Bodrogi ...; színművész. 5. Savmaradék! 6. ... right!; minden rendben! 7. ... Huber István; posztumusz Kossuth-díjas festőművész. 8. Álljunk csak meg! 9. ... herceg; a brit uralkodó második fiának címe. 10. Kerti talajt forgat. 11. ... Klub; hazai tévéadó. 12. Eredményesen totózik. 16. **Kosztolányi gondolatának harmadik része.** 17. A még távolabbi. 18. Távoli előd. 21. Fényelnyelő, ásványtani műszóval. 23. Ritka női név. 27. ... spiro, spero; míg élek, remélek. 28. Helyrag, a -nél párja. 29. Saint ...; Amiens külvárosa, a róla elnevezett ősi kultúra első lelőhelye. 31. Ingerült. 33. Személyed. 35. Dél-koreai légitársaság. 37. Iázó állat! 40. Izland „sportjele”. 41. Ismeretlen. 43. Mátka, menyasszony. 44. Mágnesmag! 45. Rábaközi falu. 48. Drezda folyója. 50. A cserkesz népcsoport két fő ágának egyike. 51. **A gondolat negyedik, befejező része.** 53. A Veréb utca krónikája című regény írója (Wilhelm). 56. Ütős labdajáték. 58. New Haven-i egyetem. 60. 20. századi költő (Zoltán). 62. Ulan-...; Burjátföld központja. 64. Lóhaj! 65. Kaszáló. 68. Tojásszelet! 70. Majdnem fér!

Schmidt János

InterCity és InterPici?

A Magyar Államvasutak az utóbbi években egy új vonatfajta is közlekedtet, a menetrendben ilyen nevekkkel: *Répcse InterCity*, *Claudius InterCity*, *Dankó Pista InterCity*.

Nem szívesen vesszük tudomásul az angol *city* (ejtsd: *sziiti*) szónak a MÁV-nál való ilyen térhódítását, hiszen magyarul *városközi*-nek is nevezhetnénk ezt a fajta távolsági vonatot. (Tulajdonképpen olyan expresszvonat ez, amely a helybiztosítás miatt pótdíjköteles).

Ha elfogadjuk is a *city* ('város') névelemnek itteni használatát, az semmiképp sem fogadható el, hogy elől és (szóköz nélkül) középpütt is nagybetűvel írjuk: *Inter-City*. Ez olyan súlyos helyesírási hiba, mintha a nagy hagyományú *sebesvonat*, *gyorsvonat* szót így íránk: *SebesVonat*, *GyorsVonat*. Csak a vonatfajta jelzőjeként használt név lehet nagy kezdőbetűs: *Rákóczi gyorsvonat*, *Gárdonyi intercity*, *Hortobágy intercity* stb. És persze ha a betűszóval utalunk erre a vonatfajta, akkor is írhatjuk nagybetűvel: *IC*.

A jelenlegi menetrendkönyvben egy egészen új vonatfajta is szerepel: az *InterPici* (vagy betűszóval jelölve: *IP*). Ez olyan, általában egyetlen kocsiból álló vonat, amely egy-egy intercitynek a végállomásától biztosít azonnali továbbutazási lehetőséget valamely leágazó vasútvonalon, szintén kulturált körülmények között, ám újabb helybiztosítási díj nélkül. Például így utazhat valaki Budapestről Debrecenig *intercity* (*IC*) vonattal, innen pedig azonnali csatlakozással tovább Nyírbátorba *IP*-vonattal.

A helyesen kisbetűvel írt *interpici* név az *intercity* szóval való hangzásbeli hasonlóságon alapul, s a népies és kedélyes szóalkotás példája. Hivatalos vonatfajtanévnek azonban szerintem nagyon logikátlan, mivel előtagja a 'között' jelentésű latin *inter*, melyhez a magyar *pici* szót tesszük. Talán ezt a vonatot is lehetne magyarul (*kis városközi*-nek nevezni. De ha ragaszkodunk a jelenlegi névformához, ezt ne idegenesen írjuk (*InterPici*), hanem magyarosan (*interpici*)!

Pásztor Emil

NYELVÉSZ-LELETEK, NYELV-ÉSZLELETEK

Tudjuk, mennyi fejtörés árán születik egy-egy reklámszlogen. Ezen a jelmondaton még csiszolniuk kellett volna a szerzőknek, mert se nem magyaros, se nem jó hangzású. Javaslatom: *Velünk meg lesz elégedve.* (További felhasználásra ingyen átengedi: K. G.)

ÜZLETÜNK TERMÉKEINEK KEZELÉSI ÚTMUTATÓJA

Megnevezés	Összetétel	mosás	vasalás
☒ MÉTERÁRÚ	100% polyester		
☐ MÉTERÁRÚ	75% cotton 25% poly.		
☐ MÉTERÁRÚ	100% cotton		
☐ MÉTERÁRÚ	56% poly, 44% acryl		
☐ MÉTERÁRÚ	53% poly 47% viscos		
☐ MÉTERÁRÚ	65% polyester 35 cotton		

A TEXTÍLIÁINK SZÁRÍTÓÉPÉBEN NEM SZÁRÍTHATÓKI

Talán új fogalom tűnt fel a láthatáron? Megváltoztatták a mértékegységeket, s ezentúl nem méterben, hanem méterárban számolják a szöveteket? A sokszor ismétlődő hosszú *ú* mindenesetre erre utal! (Beküldte a Tánicsics Mihály Gimnázium Töprengő Köre.)

MINDENKI KARÁCSONYFAJA

Fenyődíszbe öltözött péntektől a Széchenyi tér, a pécsiek nagy öröme idén is felállították az Olasz községből származó Mindenki karácsonyfáját, ezúttal a BAT Pécsi Dohánygyárnak köszönhetően. A pécsi önkormányzat december 21-én, a Városháza nagytermében ajándékozza meg azokat a pécsi rászoruló családokat, ahol a gyermekek számára nem mindig jut ajándék a karácsonyfa alá. Huszonegyedikén, karácsony délutánján az Ifjúsági Ház előtti parkolóban biztosít egy tál meleg ételt az önkormányzat (karöltve több pécsi céggel) a rászorulóknak, hajléktalanoknak.

Úgy látszik, Pécsen a múlt év végén áthelyezték a karácsonyt – avagy mire képes egyetlen *n* betű hiánya! (A Pécsi Extrából ollózta ki számunkra Gelencsér Gézané pécsi olvasónk, hozzátéve, hogy a városházát-t feleslegesen tették meg tulajdonnévnek, s a mindenki karácsonyfáját-t sem kellene nagybetűvel írni. Egyetértünk vele! (G. L.)

H

FOGKRÉM FLUOR NÉLKÜL
Ez a fluorid nélküli toothpaste fogkrém kalciumot tartalmaz. Ez az ásvány elősegíti a fogzománc újraképződését.

Szavatossági idő 36 hónap.

OÉTI sz. 333.1998

KERMI.sz. 98/5-00069

Gyártási időpont: lásd fent.

Toothpaste fogkrém: hihetetlen, de igaz, a hagyományos tradíció, az első premier és a menetérti retúr után minden elképzelést felülmúl ez a kétszermondás. (A Rossman fogkrém tubusáról fényképezte le Zimányi Árpád.)

Gyurinak bekötötték a fejét

Kedves kollégánk Tokodi György gondolt egyet a minap és megnősült. Tehát bekötötték a fejét, nem úgy a szemét, hisz a képen is látható, hogy nagyon szép lányt (Tóth Vivien) választott oldalbordának. Szerkesztőségünk mi mást kívánhat: boldog életet, szapora gyermekáldást!

Ha Gyurinak *bekötötték a fejét*, akkor álljon meg a fátylós menet...! (A Kecskeméti Lapok 1999. október 14-i számának 1. oldalán találta Holczer József ezt a nyelvileg „furcsa” házassági tudósítást.)

Lakásomba régi antik ebédlőbútort és rekamiét vásárolnák.

Antik fenyőbútorok felújítva, féláron eladók. Tel.:

Egy „álhirdetés” jut erről eszembe: *Eladnák* feleslegessé vált nyelvtankönyveket! Mint látható, nem elég szárnyaló a képzelet! (B. G.)